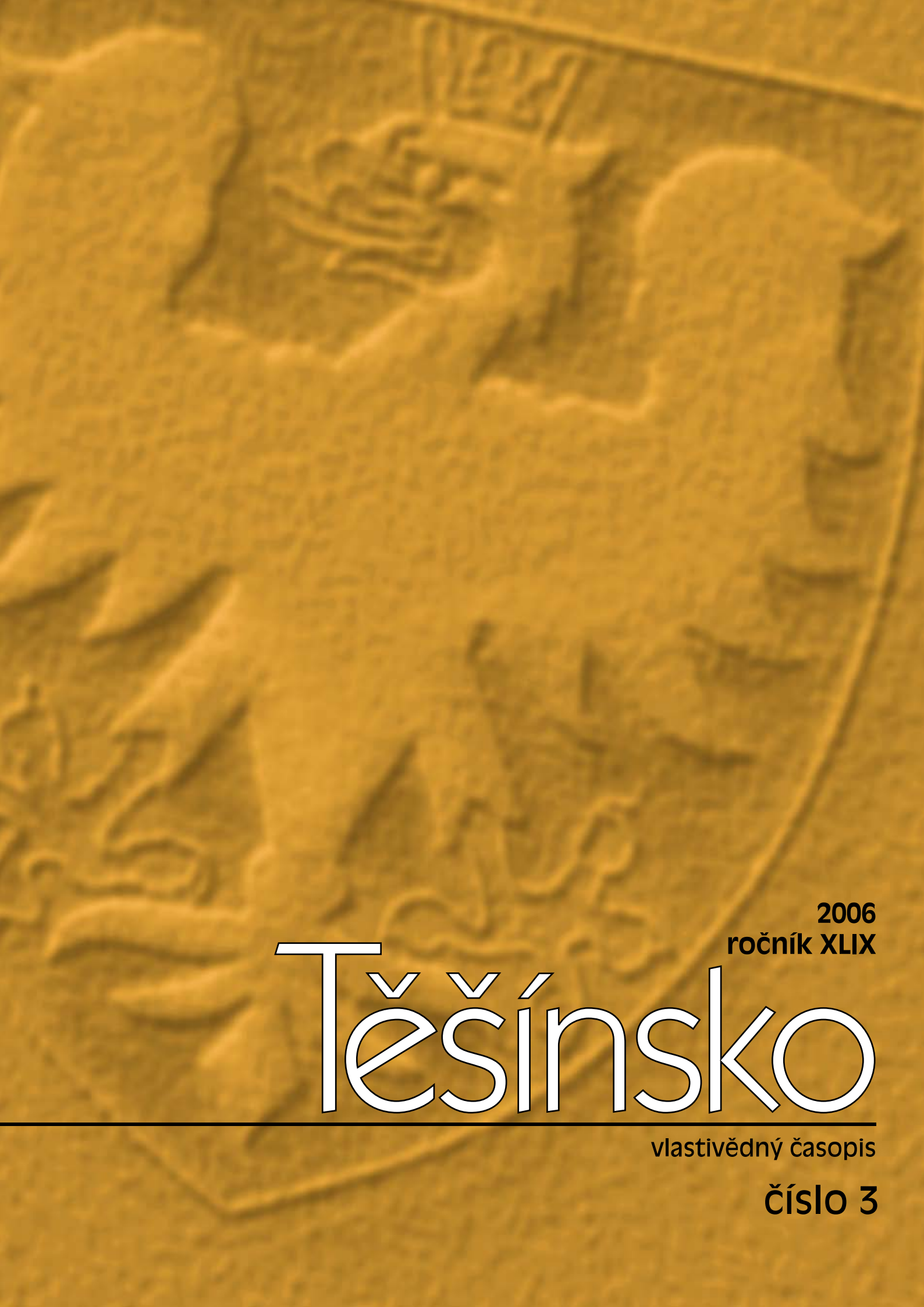

2006
ročník XLIX

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 3

Obsah

1

Poutní tradice na Frýdecku v pozdním baroku

David Pindur

9

Činnost polských politických stran na československém Těšínsku v roce 1938 II. část

Ivo Baran

18

Wilhelm Przeczek – básník kulturních protikladů

Libor Martinek

26

Těšínská kulturní výročí – Národopisný soubor Slezan II. část

Zbyšek Ondřeka

29

Zajímavý nález měkkýše sudovky žebernaté v české části Těšínského Slezska

Jiří Kupka

30

K jubileu Aleny Matějové

Tomáš Adamec

30

Erich Šefčík (1945-2004)

Janusz Spyra

32

Úprava rukopisu pro časopis Těšínsko

33

**Muzea Těšínska se představují
Muzeum Gustava Morcinka ve Skočově**

Marian Dembiniok

Vydává Muzeum Těšínska v Českém Těšíně

Adresa redakce: Muzeum Těšínska, 737 01 Český Těšín, Hlavní tř. 15
tel.: 558 761 216, fax: 558 761 223, E-mail: muzeum@muzeumct.cz

Odpovědný redaktor: dr. Zbyšek Ondřeka

Výkonný redaktor: doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.

Tajemnice redakce: Vlasta Byrtusová

Redakční rada: dr. Karel Bogar, doc. dr. Mečislav Borák, CSc.,

Vlasta Byrtusová, doc. dr. Dan Gawrecki, CSc., doc. dr. Blažena Gracová, CSc.,

dr. Dušan Janák, Dr., prof. dr. Zdeněk Jirásek, CSc., dr. Jaromír Kalus,

dr. Jiřina Kábrtová, doc. dr. Irena Korbelářová, Dr., doc. dr. Pavel Kouřil, CSc.,

dr. Karel Müller, dr. Zbyšek Ondřeka, doc. dr. Radim Prokop, CSc.,

dr. Pavel Šopák, Dr., Jiřina Veselská, doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.

Grafický návrh: Petr Tesař, UPGRADE CZ s.r.o., Ostrava

Odevzdáno do tisku: 2. 11. 2006

Vyšlo: 20. 12. 2006

Tisk: Kartis + Co s.r.o., Borovského 14/717, 734 01 Karviná-Ráj

Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí.

Za obsah článku zodpovídá autor.

Časopis lze zakoupit v Muzeu Těšínska v Českém Těšíně, Hlavní tř. 15 nebo v jeho pobočkách ve Výstavní síni Musaion v Havířově, Dělnická 14, v Památníku životické tragédie v Havířově-Životicích, ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Jablunkově, ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Karvině-Fryštátě, ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Orlové, v Technickém muzeu v Petřvaldě.

Rozšiřuje redakce, kde si lze také objednat (i telefonicky) předplatné nebo jednotlivá čísla časopisu.

Vychází čtvrtletně, cena jednoho výtisku 40 Kč
celoroční předplatné 160 Kč a poštovné

Identifikační číslo: ISSN 0139-7605

Evidenční číslo MK ČR: E 11319

Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní poštou v Ostravě

č. j. 2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992

Toto číslo vyšlo za finančního přispění Moravskoslezského kraje v rámci Programu rozvoje muzejnictví v MS kraji.

Poutní tradice na Frýdecku v pozdním baroku

David Pindur

Obraz poutníka kráčejícího do nebeského Jeruzaléma, sloužil od počátku křesťanství jako symbol lidského života. Původní poutě jednotlivců, absolvujících dlouhé a namáhavé cesty na místa spojená s pozemským působením Ježíše Krista, jeho matky P. Marie či apoštolů, byly okolo roku 1300 nahrazeny hromadnými poutěmi, které byly konány k poměrně blízkým místům. Poutě měly jiný charakter než každoroční průvody ve farnosti o Božím Těle či v křížových dnech atd. Cílem poutí byla místa, která se těšila zvláštní Boží přízni pro nějaký zázrak či zjevení. Věřící se jich zúčastňovali dobrovolně, do značné míry je sami řídili s úmyslem dosáhnout osobního posvěcení nebo odčinit spáchaný hřích. Jejich průvodním znakem byla laická iniciativa.¹

K nejstarším poutním místům ve Slezsku patřila Třebnice (p. Trzebnica) s hrobem sv. Hedviky, pro Horní Slezsko měla od roku 1500 význam Hora sv. Anny nedaleko Opolí (p. Opole) a poutní kostel P. Marie v Ratiboři (p. Racibórz).² V 17. století získalo na oblast Horního Slezska dominantní vliv vedle Piekar (p. Piekary Śląskie)³ především polské mariánské poutní místo Čenstochová (p. Częstochowa) s proslulým obrazem Černé madony. Sláva Jasně Hory mohutně vzrostla po roce 1655,

kdy poutní místo marně obléhala švédská vojska a kdy byl obraz P. Marie Čenstochovské prohlášen za královnu Polska. Poutníci si odtud přinášeli kopie tohoto obrazu, které potom umísťovali ve svých kostelech.⁴ Již v nejstarším inventáři dřevěného kostela v Bruzovicích u Frýdku, který byl sepsán v 1. polovině 17. století, je možno si přečíst, že v horní části hlavního oltáře sv. Stanislava byl umístěn obraz P. Marie Čenstochovské ozdobený zlatem.⁵ V kapli Zvěstování P. Marie na frýdeckém náměstí, patřící bratrstvu Nejsvětějšího růžence P. Marie ve Frýdku, se na evangelijní straně roku 1719 nacházel konsekrovaný boční oltář P. Marie Čenstochovské.⁷ Podle inventáře této kaple z poloviny 17. století již tehdy patřily k jejímu mobiliáři dva obrazy s touto tematikou.⁷

O poutním ruchu na Frýdecku v druhé polovině 17. a počátkem následujícího století nás informuje kronika bruzovické farnosti. V této době měly mezi tamějšími farníky živý ohlas každoroční poutě do sousedních farností, bruzovický farář Friedrich Ferdinand Chalík o nich roku 1677 poznamenal, že se konají „do blízkých kostelů, kam zbožný lid rád chodí, do Frýdku, Dobré, Domaslavic, Bludovic a někdy i do Těrlicka“.⁸ Poutě do kostelů v sousedních farnostech sehrály v barokní době významnou

Poutní místo Hájek v Lískovci u Frýdku před rokem 1848. Litografie ze sbírek D. Pindura

*Procesí ve Frýdku, počátek
19. století, barevná litografie
Františka Kalivody
Sbírky Muzea Těšínska*

funkci. Obyvatelé venkova proráželi díky nim svou izolaci a utužovali pocit sounáležitosti se svými sousedy. Při poutích byla navazována nová přátelství, a také mnohá manželství, což rozšiřovalo okruh sňatkových možností, omezených obvykle na jednu ves případně vsi jedné farnosti.⁹ Dalším lákadlem těchto poutí byla víra v zisk odpustků v dny oslavy patrocinia kostelů. V první polovině 18. století se vydávali bruzovičtí farníci v procesích do Frýdku, ve svátek sv. Jiří do Dobré, sv. Jakuba do Domaslavic, sv. Markéty do Bludovic, v slavnost slezské patronky sv. Hedviky do Šenova, ve svátek sv. Michaela do Řepišť, sv. Šimona a Judy do Lískovce či ve svátek sv. Vavřince do moravského Paskova.¹⁰

Pod vlivem jezuitského řádu vybudovali Oppersdorfové, držitelé frýdeckého panství, v 17. století v horské části dominia dva proslavené poutní kostely – na horách Prašivá a Borová. První z nich, na Prašivé, byl vystaven již roku 1640 a zasvěcen sv. Ignáci z Loyoly. Fundátor kostela, hrabě Jiří z Oppersdorfu, zde zavedl slavné každoroční poutě v den svátku

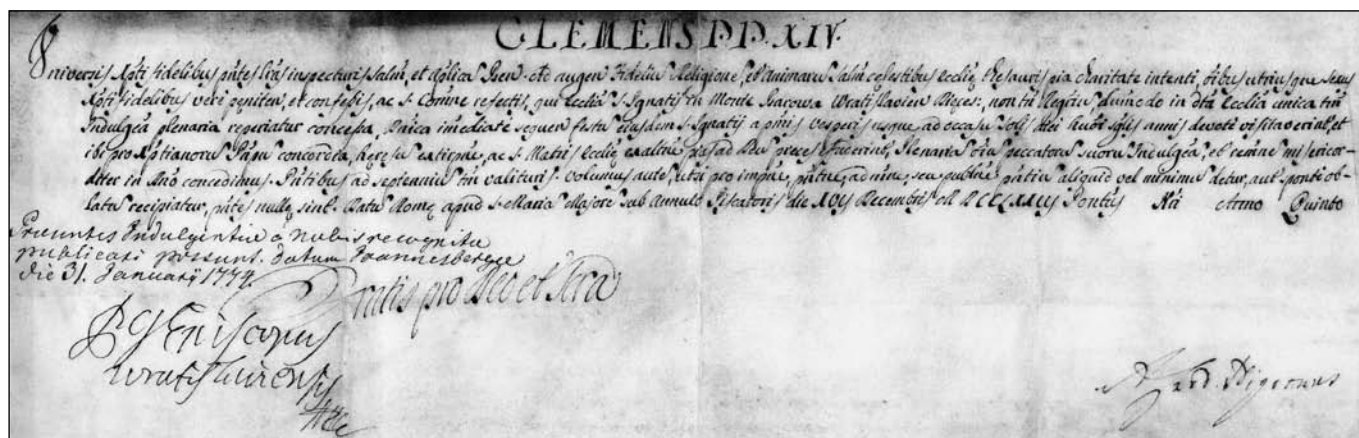
patrona a poddaným z frýdeckého panství byly pro účast na nich slevy tři dny roboty. Jeho syn, František Eusebius z Oppersdorfu, byl zakladatelem kostela na návrší Borová nacházejícím se na katastru obce Lubna. I tento kostel byl zasvěcen sv. Ignáci. Aby se zabránilo v konání poutí na obou místech ve stejný den, byl pro prašivský kostel zvolen nový patron, kterým se stal tehdy velmi populární světec Antonín Paduánský.¹¹ Na svátek sv. Ignáce bylo možno na Borové získat plnomocné odpustky. Podmínkou byla zbožná návštěva kostela a modlitba na úmysl sv. otce. Tyto odpustky udělil papež Klement XIV. v Římě dne 17. prosince 1773.¹² V tento den, ale i kdykoliv na požádání, se ve zdejším kostele světila tzv. voda sv. Ignáce, které se přikládaly léčebné účinky a tato tradice se zde uchovala až do počátku 20. století.¹³

Všechny tyto poutě však v rámci regionu brzy zcela zastínil věhlas mariánského poutního místa na Vápenkách ve Frýdku. Počátky tohoto poutního místa spadají do roku 1665, kdy nechala vrchnost reprezentovaná hrabětem Janem Bernardem Pražmou, poručníkem Matyáše Rudolfa z Oppersdorfu, na zalesněném návrší Vápenky za městem nedaleko cesty do Lískovce postavit pískovcovou sochu P. Marie s Ježíškem, stojící na hlavě hada a půlměsíce.¹⁴ Brzy se zde začaly dít zázraky a po prvních uzdraveních nemocných jedinců se věhlas místa rozletěl po celém Těšínsku a Moravě. Pravidelně přicházela hanácká procesí, nejvíce z Tovačova, Velké Bystřice a Klenovic na Hané, a proto frýdecká madona obdržela přezdívku „hanácká P. Maria“.¹⁵ Příchozí poutníci již tehdy zdravili milostnou sochu písní: „Vítej, tisíckrát vítej,

*Poutní místo Hájek v Lískovci
u Frýdku roku 1928
Pohlednice ze sbírek
D. Pindura*

Poutníci u studánky uzdravující vody v HÁJKU U FRÝDKU.

ó Maria. Vítej, poklade skrytej, matko milá, buď uctěná, zvelebená, ode všech vždy oslavená, ó přesvatá rodičko, ó frýdecká matičko!“. Celé znění této písně, stejně jako píseň „Ó ty slavná frýdecká matičko milosti“, je nám známo díky proslulému baroknímu kancionálu Slavíčku rajského frýdeckého rodáka Jana Josefa Božana, faráře v Chroustovicích u Chrudimi.¹⁶ Roku 1706 nechal na Vápenkách frýdecký farář Heřman Leopold Kalinovský vystavět prostornou dřevěnou kapli a zázračnou sochu umístit na její oltář. O mariánských svátcích pak místní duchovní sloužili v kapli a jejím bezprostředním okolí mše pro poutníky.¹⁷ K dalším zázrakům P. Marie Frýdecké byla přičítána skutečnost, že při průtrži mračen dne 22. července 1707, která postihla silným krupobitím zejména sousední Místečko, strhnul silný vítr dřevěnou kapli na Vápenkách a padající trámy krovu rozlámaly sokl mariánské sochy. „Samotná socha, postavená na sloupu, však zůstala nedotčena a ani v nejmenším poškozena“, zapsal o celé podivuhodné události bruzovický farář Ondřej Antonín Josef Bienek do křestní matriky.¹⁸ Kaple byla znovu obnovena a stala se dějištěm vleklého a smutného sporu o patronátní právo mezi frýdeckým arciknězem Faldinou a hrabětem Františkem Vilémem Pražmou.¹⁹ Poutníků přicházejících do Frýdku každoročně přibývalo a kapacita kaple již dávno nestačila jejich přílivu.²⁰ Neúnosná situace přímo vybízela ke stavbě kostela, vratislavská konzistoř však zvolila zdrženlivější postoj a roku 1735 ustanovila zvláštní duchovní komisi, která pod vedením kapitulního rady Františka Dominika Almesloe měla podrobně prozkoumat autenticitu zázračných uzdravení dosažených na přímlovu P. Marie Frýdecké. Závěry komise vyzněly kladně a stavbě chrámu již ze strany nadřízených církevních úřadů nestálo nic v cestě.²¹ K realizaci výstavby prostorného barokního poutního kostela se rozhodli arcikněz Kryštof Paška a vdova po Františku Vilému Pražmovi, Karolína Františka Terezie, bez jejíhož štědrého

finančního přispění by stavba zřejmě nikdy nezačala. Základní kámen byl položen 4. října 1740 a o devatenáct let později byl kostel vysvěcen vratislavským biskupem Filipem Gothardem Schaffgotschem. Dvojice průčelních věží byla dokončena až roku 1771 a mobiliář byl doplňován ještě v průběhu dalších desetiletí.²²

Kult P. Marie Frýdecké zasáhl i do života sousední bruzovické farnosti. Obraz frýdecké madony patřil k inventáři farního kostela sv. Stanislava již okolo roku 1720, roku 1727 je poprvé zmiňován další, který visel v jednom z pokojů na faře.²³ Kniha procesí do frýdeckého poutního chrámu z let 1753 – 1772, zmiňuje mj. také počty bruzovických farníků, kteří zde přicházeli. Např. 13. května 1753 to bylo 300 osob

Papež Klement XIV. uděluje odpustky kostelu sv. Ignáce na Borové, 1773
Šbírky SOKA
ve Frýdku-Místku

Modlitba k P. Marii Frýdecké, 1818

*Poutní obrázek z Frýdku,
19. století*

z bruzovické farnosti.²⁴ Jejich každoroční průměr se v následujících letech pohyboval okolo 350 poutníků, avšak ve výjimečných případech jich přicházelo i více. Např. 16. dubna 1758 se jich do Frýdku z bruzovické farnosti vypravilo 800. Okolo roku 1766 se ustálila tradice hromadné pouti poddaných z celého frýdeckého

*Poutní kostel Navštívení
P. Marie ve Frýdku roku 1935
Pohlednice ze sbírek
D. Pindura*

panství ve svátek sv. Floriána (4. května). Přesto však bruzovičtí farníci neváhali a o měsíc později se opět vydávali na cestu do Frýdku, tentokrát však v rámci soukromé farní pouti. Ve stejných termínech zde také přicházela procesí ze sousední farnosti Dobrá s počtem poutníků dosahujícím mnohdy 3000 osob!²⁵

Během 18. století sílily hlasy po omezení poutí, v květnu 1751 rozeslala Marie Terezie biskupům příkaz, aby sestavili seznamy poutí s návrhy na jejich omezení, protože se při nich ztratí ročně 8 až 14 robotních dní. Církevní instituce však nechtěly zasáhnout do denní praxe lidové zbožnosti a spokojily se s napomenutím, aby se místo pořádání poutí v každé farnosti důsledně katechizovalo. Nespokojenost státních úřadů s poutěmi stále rostla, hlavním důvodem bylo zanedbávání letních prací na polích.²⁶ Panovnice si nechala od jednotlivých biskupů zaslat do Vídně podrobné relace arcikněží a děkanů o poutích. Za rakouskou část vrtislavské diecéze (těšínský a niský komisariát) sestavil 18. října 1771 podrobný soupis děkan Bernard Globiš. Z jeho spisu se dozvídáme, že frýdečtí farníci se vydávali každoročně bez doprovodu kněze oslavit Velký pátek na polské poutní místo Kalvárii Žebřidovskou (p. Kalwaria Zebrzydowska).²⁷ S knězem (většinou kaplanem) pak tradičně navštěvovali Čenstochovou²⁸ a v posledních letech navštěvovali bez kněze poutní místo Šaštín v Uhrách.²⁹ Doberští farníci pak kromě Frýdku putovali každoročně za účasti svého duchovního do Čenstochové oslavit svátek Narození P. Marie. Bruzovická farnost není v relaci uvedena, kromě poutí do Frýdku však není vyloučena nepravdivá návštěva Čenstochové. Ve farnostech sousedního karvinského arcikněžství se těšil největší poutní oblibě Frýdek.³⁰

Na podkladě odevzdaných relací vydala Marie Terezie 11. dubna 1772 dekret, kterým zakázala všechny poutě trvající přes noc, s výjimkou poutě do Maria Zell. Nic se však nenamítalo proti poutím jednotlivců. Věřící i nižší klérus však přijali tento vlom do dlouhé tradice s nevolí a zákaz byl porušován ještě za života panovnice, a tak bylo možno téhož roku (1772) napočítat do Frýdku příslých 7626 mariánských poutníků ve 24 procesích!³¹ V letech 1772 – 1782, kdy byla administrátory frýdeckého poutního chrámu³² písemně evidována příslá procesí s počty jednotlivých poutníků jednoznačně vyplývá, že kromě poutníků pocházejících přímo z farností na frýdeckém panství se Frýdek stával cílem poutí vypravovaných nejčastěji z Tovačova, Klenovic na Hané, Velké Bystřice, Bartošovic, Trnávky, Frýdlantu, Místku, Spálova, Dobroslavic, Mokřých Lazců

*Poutní kostel P. Marie
na Kalvárii Žebřidovské,
90. léta 20. století
Pohlednice ze sbírek
D. Pindura*

a Martinova. Z Těšínska zde přicházeli téměř s železnou pravidelností z Bohumína, Dolní Lutyně, Petrovic, Rychvaldu, Strumeně (p. Strumień), Rudice (p. Rudzice), Čechovic (p. Czechowice), Starého Bilska (p. Stare Bielsko) a Jablunkova. Každoročně nesměli chybět obyvatelé polského města Živěc (p. Żywiec) a okolí, kteří uspořádali první pouť na Vápenky již roku 1715.³³ Nejvíce jich přišlo na oslavu titulárního svátku Navštívení P. Marie dne 1. července 1773, kdy jejich počet dosahoval celkem 600 osob. Také u pravidelných hanáckých procesí dosahovaly počty poutníků mnohdy až 1200 osob, což pochopitelně na několik dní ochromilo pravidelný chod poddanských robot na panstvích, z kterých poutníci pocházeli.³⁴ Toto markantní porušování nařízení panovnice se setkávalo se značnou nelibostí jejího syna a spoluvladaře Josefa II.

Boj proti poutím se zdál od začátku ztracený a Josef II. je marně potíral i přísnými tresty. Moravskoslezské gubernium v Brně vydalo 31. března 1784 cirkulář, kterým zakázalo všechna procesí, která se konala bez účasti kněze.³⁵ Výslovně dovolil pouze procesí o Božím Těle a v tzv. křížové (prosebné) dny. Tento příkaz vykonával doslovně přerovský komisař Prokop Žižka a o hlavní frýdecké pouti (Navštívení P. Marie) u mostu přes řeku Ostravici pod frýdeckým zámekem odháněl za použití vojenských posíl procesí přicházející z Moravy.³⁶ I přes veškeré překážky však dorazilo dne 20. května 1784 do Frýdku procesí z Moravy čítající 650 poutníků. Bylo však na několik let poslední.³⁷ Dne 26. července téhož roku zaslal biskup Schaffgotsch ze své rezidence na Jánském Vrchu u Javorníku moravskoslezskému guberniu v Brně potvrzení o skutečnosti, že všichni

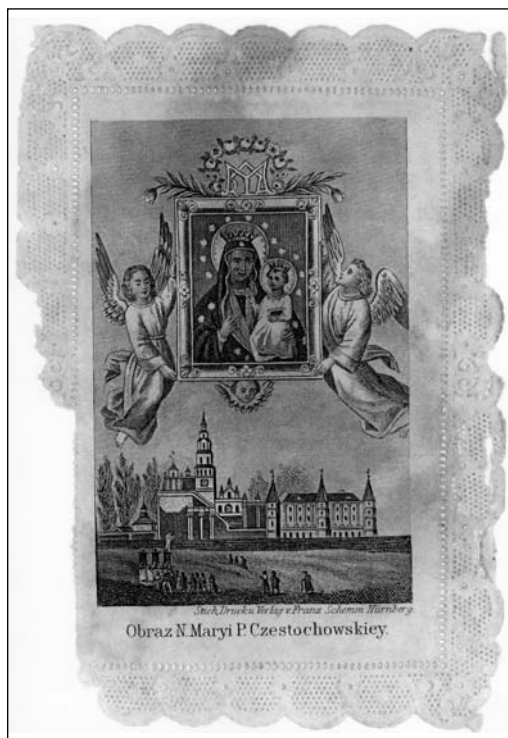
duchovní správci v rakouské části vratislavské diecéze byli informováni o zákazu procesí. Faráři a lokální kaplani, kteří by i nadále organizovali zapovězená poutnická procesí ze své farnosti nebo by jim jakkoliv nadržovali, měli být finančně potrestáni.³⁸ Ještě na konci své vlády Josef II. znovu zakázal poutě s kříží a korouhvemi, které se znovu objevovaly na cestách. Roku 1791 už směli biskupové s vědomím státních úřadů sami povolovat procesí při zvláštních příležitostech.³⁹

Frýdecký poutní chrám přečkal díky nezdolnému úsilí arcikněze Josefa Karla Schippa veškeré pokusy státních úřadů o jeho zrušení. Podle

*Hlavní oltář kostela
na Prašivé okolo r. 1925
Sbírka D. Pindura*

*Poutní obrázek
z Čenstochové, 19. století
Sbírka D. Pindura*

nařízení Josefa II. se totiž měly zrušit všechny kostely a kaple s výjimkou farních a pohřebních. Schipp dosáhnul před krajským soudem v Těšíně úspěchu a místo poutního chrámu byla odsvěcena a posléze zbořena mariánská kaple frýdeckého růžencového bratrstva na náměstí. Z poutního chrámu na Vápenkách se stal filiální kostel frýdecké farnosti.⁴⁰ Po smrti Josefa II. nastala další slavná éra frýdeckých poutí, která trvala po celé 19. století. Od roku 1802 byly opět vedeny přesné záznamy o původu procesí a počtu poutníků v nich. O svátku

*Detail kazatelny z roku 1714
v kostele v Sedlišťích
Foto D. Pindur*

Nanebevstoupení Páně (27. května) roku 1802 přišlo do Frýdku 900 Hanáků, rovněž 4. července téhož roku přišla hanácká procesí z Tovačova (900 poutníků) a z Horní Moštěnice (700). Z Těšínska přišla toho roku procesí jmenovitě z Rychvaldu, Žibřidovic (p. Zebrzydowice), Hradce (p. Grodziec), Pruchné (p. Pruchna), Dolní Lutyně a Karviné, z Uher z Bytče, z Moravy (kromě výše uvedených hanáckých procesí) z Frýdlantu, Kozlovic, Palkovic, Staré Vsi nad Ondřejnicí, Proskovic, Nového Jičína a z Opavska tradiční procesí z Dobroslavic. V počtu 150 poutníků připutovali do Frýdku 4. července 1802 dle starodávné tradice i Poláci z Živce. Nejvyšší počet mariánských ctitelů (1200) přišlých do Frýdku téhož dne byl zaznamenán z Klimkovic. Za celý tento rok bylo napočítáno celkem 21 procesí čítajících dohromady 10690 poutníků.⁴¹ Větší procesí z frýdeckého panství přicházela i nadále o svátku sv. Floriána – tj. 4. května. Počty procesí během první poloviny 19. století narůstaly. Po celé léto zde přicházely celé zástupy poutníků z Těšínska, z Haliče, z Uher, z Opavska a odjinud. V ulicích města se vedle češtiny ozývala také němčina, polština či slovenština. Poutníkům vycházel naproti administrátor mariánského chrámu, který vítal větší průvody promluvou a v kostele jim pak uděloval požehnání. K hlavním slavnostem byli do Frýdku pozýváni kněží ze sousedních farností na výpomoc, počet zpovědníků se pohyboval okolo třiceti, někdy ještě více, protože některá procesí přicházela se svým duchovním.⁴²

V okolí Frýdku vzniklo v období josefínských reforem paradoxně nové poutní místo. Roku 1786 vztyčil lesník Michal Hirschheimer v panském lese Hájek na pomezí Lískovce a Sedlišť kříž u vodního pramene. Po počátečních soukromých pobožnostech věřících jednotlivců začaly do Hájků přicházet poutníci navštěvující Frýdek. Generální vikář a frýdecký farář Justus Vilém hrabě Pražma nechal kříž zastřešit a jeho nástupce Schipp zde vybudoval dřevěnou kapli, kterou nechal roku 1834 rozšířit do dnešní podoby. Většina procesí neopomenula Hájek při cestě do Frýdku anebo zpátky domů navštívit, aby se poutníci napili z pramene, umyli se anebo si na památku nabrali do lahvičky vodu, v jejíž léčivou moc pevně věřili.⁴³ Počátkem 19. století ožila poutním ruchem také Prašivá, kde se konaly slavné bohoslužby pod širým nebem v den patrocina sv. Antonína Paduánského (13. června) a následující neděli. Doberský farář Josef Kulhánek pozýval na tyto poutě k výpomoci kněze ze sousedních farností.⁴⁴ Papež Pius VI. udělil kostelu na Prašivé pro tyto dny plnomocné odpustky.⁴⁵

V 19. století, zvláště po napoleonských válkách, nastal veliký rozvoj poutní tradice na Frýdecku. Tato nová éra poutí byla násilně přerušena vládními zásahy a zákazy jejich veřejných konání v 50. – 80. letech 20. století a katolická církev dnes pomalu navazuje na předchozí kontinuitu. Atmosféru mariánských poutí v polovině 19. století plasticky zachytil i se všemi nešvary spojenými s těmito významnými náboženskými a společenskými akcemi známý těšínský historik Alois Kaufmann.⁴⁶ Podle něj se Frýdečané i nadále vydávali ve svatém týdnu do Kalvárie Žebřidovské, kdy jejich procesí: „*táhnou Těšínem za zpěvu a modliteb, v posledních dnech týdne se pak účastníci vracejí rozptýleně domů*“. Jiný zajímavý dobový pohled na katolické pouti v 19. století poskytuje práce administrátora frýdeckého poutního chrámu P. Františka Kohuta z roku 1852. Dle něj: „*církev svatá nikdy neustanovila a nevyřkla, že by putování nevyhnutelně potřebné bylo k spasení. Její oumysl jest a byl vždy, že putování jest chvalitebné, když se stává v duchu prvních křesťanův, s čistým a nábožným srdcem. Církev sv. chce, abychom putování a odpustku užívali k svému polepšení aneb v dobrém utvrzení, ona zavrhuje všeliké zlé užívání púti a odpustků, když totiž někteří na puť se vydávají, buď z všetečnosti, neb z žádosti časného zisku, aneb aby se práci vyhnuli. Církev sv. zavrhuje myšlení takových ve víře málo vycvičených křesťanův, an se domnívají, že již všechno dobře jest a že neomylně spasení dojdů, když jen svým časem putují, bytby se také skrze pravé pokání k Bohu neobrátili. Takové zdání jest bludné, podvodné. Běda těm, jenž puti křesťanské svým pohoršlivým jednáním zlehčují a mezi jinač věřícími v posměch uvádějí, běda těm jenž bez polepšení aneb k tomu ještě cizími hříchy obtíženi z puti domu se navracují. Již sv. Jarolím řekl: Ne do Jeruzaléma putovati, ne Jeruzalém viděti, ale ctnostně živ býti, jest chvalitebné.*“⁴⁷

Je pochopitelné, že se skutečně nejednalo jen o zbožné pohnutky, které vedly naše předky k dlouhým a velmi populárním cestám na poutní místa. Byla to především snaha uniknout od každodenního ubíjejícího stereotypu, náročné a tvrdé fyzické práce a také od všedních existencionálních starostí. Barokní náboženský život se svou kulturou zapustil i přes veškerá omezení a zákazy ze strany vládního osvícenského absolutismu na venkově hluboké kořeny a zde v téměř neměnné podobě nerušeně pokračoval i v 19. století. Nespornou zůstává skutečnost, že v průběhu tohoto století sehrála poutní místa Frýdek, Hájek i Prašivá svou nemalou úlohu v probouzejícím se národním uvědomění slovanského obyvatelstva na Těšínsku a stala se tak přirozeným protipólem státním germanizačním tendencím.

Příloha

Součty poutníků a procesí do poutního chrámu Navštívení P. Marie ve Frýdku první desetiletí od počátku dochované písemné evidence (viz SOKA Frýdek – Místek, fond FÚF, inv. č. 90, sign. XI)

rok	počet poutníků	počet procesí
1753	19 525	57
1754	17 915	64
1755	27 264	56
1756	15 014	50
1757	13 516	37
1758	13 682	26
1759	12 131	40
1760	13 482	44
1761	17 877	38
1762	8 870	18
1763	10 414	34
	169 690	464

POZNÁMKY

- 1 Souhrnně k poutní tradici na Moravě a v českém Slezsku viz zásadní práce: Eichler, Karel: Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rak. Slezsku I/I. Brno 1887; I/II. Brno 1888. Zuber, Rudolf: Lidová zbožnost a poutě na Moravě v 18. století. In: Studie Muzea Kroměřížska 91, 1992, s. 74 – 86; týž: Osudy moravské církve v 18. století II. Olomouc 2003, s. 280 – 296. Obecně k mariánskému kultu a poutní tradici v českých zemích viz nejnověji Štajnoch, Vítězslav: Panna Maria Divotvůrkyně. Uherské Hradiště 2000. K mariánským obrazům na Těšínsku viz Schenková, Marie: Uctívání obrazy ze 17. a 18. století ve východní části českého Slezska. Těšínsko, 2005, č. 1, s. 19 – 23. K problematice poutních míst polské části Těšínska viz Mozer, Karol: Miejsca pielgrzymkowe i szczególnego kultu na Śląsku Cieszyńskim w obecnych granicach Rzeczypospolitej. In: Pielgrzymowanie i sztuka. Góra Świętej Anny i inne miejsca pielgrzymkowe na Śląsku. Wrocław 2005, s. 521 až 539.
- 2 Dola, Kazimierz: Dzieje Kościoła na Śląsku I. Opole 1996, s. 166 – 167; Mandziuk, Józef: Historia Kościoła katolickiego na Śląsku 2. Warszawa 1995, s. 100; Urban, Wincenty: Z dziejów kultu św. Jadwigi na Śląsku.

- Wiadomości kościelne 3, 1948, č. 1-2, s. 32 – 36. Problematice zejména hornoslezských poutních míst věnují pozornost nedávno vydané sborníky z konferencí konaných na toto téma, viz Lubos – Koziel, Joanna (red.): Pielgrzymowanie i sztuka. Góra Świętej Anny i inne miejsca pielgrzymkowe na Śląsku. Wrocław 2005; Sanktuaria i miejsca pielgrzymkowe w województwie śląskim. Katowice 2005.
- 3 Souhrnně Wycisło, Janusz: Określenia zespołu sakralnego w Piekarach w tradycji górnośląskiej. In: Sanktuaria i miejsca pielgrzymkowe w województwie śląskim. Katowice 2005, s. 31 – 40; k vlivu kultu P. Marie Piekarské na české prostředí Havlík, Jiří: Kult svatých patronů proti moru v letech 1679 – 1680. In: Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Praha 2003, s. 333 až 340.
- 4 Mandziuk, Józef: c. d., s. 152, podrobněji k dějinám tohoto poutního místa Dolinski, Paulus: Odrobiny stolu Nazaretského aneb opis obrazu Marie Panny Čenstochovské. Těšín 1870. Po roce 1430 začali na Jasnou Horu v Čenstochově přicházet také poutníci ze Saska, Prus, Uher, Litvy, Slezska, Moravy a Čech. Jasná Hora byla opět neúspěšně obléhána Švédy při severní

- válce v roce 1702. Pod vlivem těchto událostí poslal papež Klement XI. do Čenstochové posvěcené korunky. Korunovací milostivého obrazu Černé madony vykonal za velkolepých oslav dne 8. září 1717 chełmský biskup Kryštof Šembek na Slupově. Srov. Dolinski, Paulus: c. d., s. 461 – 489; Urban, Wincenty: Kult Matki Boskiej Częstochowskiej w Archidiecezji Wrocławskiej. Wrocławskie wiadomości kościelne 29, 1974, č. 9 – 10, s. 251 – 261. Ke vlivu kultu P. Marie Čenstochovské na moravské prostředí viz např. Štajnochr, Vítězslav: c. d., s. 106 – 107; Zemek, Petr: Čenstochovský obraz Panny Marie v Uherském Brodě – symbol jedné epochy. Studia Comeniana et historica 31, 2001, č. 65 – 66, s. 140 – 161.
- 5 Zemský archiv v Opavě (dále jen ZA v Opavě), fond Sbirka matrik Severomoravského kraje (dále jen SMSK), inv. č. 2826, sign. Fr – III – 2, fol. 255; Státní okresní archiv (dále jen SOKA) ve Frýdku – Místku, fond Farní úřad Bruzovice (dále jen FÚB), inv. č. 32, sign. VII, pag. 17.
 - 6 Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu (dále jen AAW), fond Administracja diecezji (dále jen AD), sign. II. b. 157, pag. 270.
 - 7 „*Obraz P. Marie Čenstochovský s lištami červenými a zelenými od bratrství. Obraz P. Marie Čenstochovský menší s lištami červenými od Václava Očky*“. SOKA Frýdek – Místek, fond Farní úřad Frýdek (dále jen FÚF), inv. č. 57, sign. Ve, pag. 113.
 - 8 SOKA Frýdek – Místek, fond FÚB, inv. č. 32, sign. VII, pag. 122. Srov. Pindur, David: 330 let od začátku výstavby kamenného kostela v Bruzovicích. In: Sborník Státního okresního archivu ve Frýdku – Místku 5, 2004, s. 29.
 - 9 Zuber, Rudolf: Lidová zbožnost, s. 86.
 - 10 Údaje jsou převzaty z farního inventáře z roku 1726. SOKA ve Frýdku – Místku, fond FÚB, inv. č. 57, sign. I a, b, e; č. k. 1.
 - 11 Pindur, David: Historický a správní vývoj katolické církve na Frýdecku v raném novověku. Studia Comeniana et historica 35, 2005, č. 73 – 74, s. 63, s. 67; Al Saheb, Jan – Pindur, David: Příspěvek k dějinám frýdeckého panství v 17. století. Vlastivědné listy 31, 2005, č. 1, s. 6, s. 9; Gorzelik, Jerzy: Uwagi o sztuce Śląska Cieszyńskiego w dobie konfesjonalizacji. In: Cieszyńskie Studia Muzealne/Těšínský muzejní sborník 2, 2005, s. 142.
 - 12 Potvrdil je vatislavský biskup Schaffgotsch na Jánském Vrchu dne 31. ledna 1774. SOKA Frýdek – Místek, fond FÚF, nezpracovaná část fondu.
 - 13 Tagliaferro, Jan Evangelista: Litanie a modlitby k sv. Ignaci, patronu farního chrámu Páně na Borové. Brno 1897, s. 13.
 - 14 Indra, Bohumír: Stavba barokního poutního kostela P. Marie ve Frýdku a jeho architekt. ČSZM – B 42, 1993, s. 44 – 45; Al Saheb, Jan – Pindur, David: c. d., s. 9. Nejnovější poznatky k počátkům frýdeckého poutního místa viz také Žáček, Rudolf: K historii pověsti o zázračné Panně Marii Frýdecké. Těšínsko, 1993, č. 2, s. 18 – 19.
 - 15 SOKA Frýdek – Místek, fond FÚF, inv. č. 65, sign. VII, pag. 9. Srov. Hawlas, František: Panna Maria Frýdecká. Místek 1918, s. 12 – 15; Kohut, František: Stoleťá památka Panny Marie ve Frýdku. Olomouc 1852, s. 1 – 3.
 - 16 Božan, Jan Josef: Slaviček rájský. Hradec Králové 1719, s. 576 – 577.
 - 17 Nejnovější poznatky ke kapli přináší práce Pindur, David: Pramen k počátkům mariánského poutního místa ve Frýdku. Těšínsko, 2005, č. 1, s. 16 – 19.
 - 18 „22 Julii inges tempestates per tres horas in meridie fuit, sequenter omnes circa circum Paskova, Zabni, Sviednov, Mistek, Stara Ves, Brusberg, Starzicz et alibi in vicinia uno tractu grande com. Domincula Be(atissi)mi Matris miraculosa etc. asseribus conservata aversa et tradibi tecti columina in 3 parte fracta, ipsa a statua qua in ferramento eximibili columnia imposita die intucta et nec in minimo cusa Fridecii.“ ZA v Opavě, fond SMSK, inv. č. 2826, sign. Fr – III – 2, fol. 79.
 - 19 Bohatý materiál k tomuto sporu viz AAW, fond Akta parafii i miejscowości (dále jen APM), sign. 55p Friedek.
 - 20 Od března 1712 do října 1713 bylo ve Frýdku napočítáno 143 větších poutnických procesí a svátost oltářní přijalo 66500 poutníků. SOKA Frýdek – Místek, fond FÚF, inv. č. 65, sign. VII, pag. 7. Srov. Kohut, František: c. d., s. 1.
 - 21 SOKA Frýdek – Místek, fond FÚF, inv. č. 65, sign. VII, pag. 22 – 23.
 - 22 Hlavním důvodem k pomalému tempu stavby byly probíhající slezské války. Hawlas, František: c. d., s. 26 – 31; Kohut, František: c. d., s. 3 – 4; Indra, Bohumír: c. d., s. 48 – 51. K mobiliáři kostela nejnověji Schenková, Marie – Olšovský, Jaromír: Barokní malířství a sochařství ve východní části českého Slezska. Opava 2004.
 - 23 AAW, fond AD, sign. II. b. 108, fol. 26; SOKA Frýdek – Místku, fond FÚB, inv. č. 57, sign. I a, b, e; č. k. 1.
 - 24 SOKA Frýdek – Místek, fond FÚF, inv. č. 90, sign. XI.
 - 25 Např. 3. dubna 1758 se bohoslužeb v poutním chrámu zúčastnilo 3000 lidí z doberské farnosti. Tamtéž.
 - 26 Zuber, Rudolf: Osudy, s. 292.
 - 27 Počátky tohoto rozsáhlého poutního areálu na Krakovsku spadají do roku 1595 a jsou spojeny s osobností šlechtice Mikuláše Žebřidovského, který zde roku 1600 položil základ ke kostelu Ukřižování, a rok později založil kostel Božího hrobu a v letech 1602 – 1609 byl vystavěn hlavní chrám P. Marie Andělské s klášteřem bernardínů. Kromě toho zde vznikl kostel Hrobu P. Marie a po jeruzalémském vzoru komplex 42 kaplí tzv. cesty Kristovy a P. Marie. Toto druhé největší poutní místo v Polsku bylo častým cílem poutí z nedalekých Uher (hlavně z Oravy a Liptova), Slezska a Moravy. Viz Podworski, Štěpán: Jubilejní poutní knížka na památku z Kalvarie Žebřidovské. S. I. 1911, s. 47 – 48.
 - 28 V létě roku 1717 se konalo početné procesí Frýdečanů do Čenstochové jako poděkování za odvrácení moru, který zuřil na přelomu let 1715 – 1716 v sousedním Místku a městu Frýdku se vyhnul. Findínský, Karel: Dějepis farního kostela u sv. Jana Křtitele ve Frýdku. Těšín 1876, s. 52. Roku 1749 věnoval frýdecký měšťan Ignác Syřinek farnímu kostelu v Bruzovicích dvě korouhvičky, které přinesl z Čenstochové. Viz SOKA Frýdek – Místek, fond FÚB, inv. č. 4, sign. IIc.
 - 29 Roku 1564 nechala Angelika Bakičová, manželka Imricha Czobora, zástupce uherského palatina, v blízkosti obce Šaštín (m. Sasvár, n. Schlossberg) vztyčit na podstavci dřevěnou sošku P. Marie Sedmibolestné. K soše se zázračnou pověstí začaly brzy konat poutě nejen z Uher ale i z Moravy, Čech a Rakous. Roku 1732 ustanovil ostráhomský arcibiskup duchovní komisi, která měla vyšetřit pravost šaštínských zázraků. Závěry komise byly pozitivní a téhož roku byla soška prohlášena za milostnou. Roku 1733 převzal správu nad tímto poutním místem řád pavlínů a v letech 1736 – 1764 byla realizována stavba dnešního kostela a kláštera. Viz Radváni, Hadrián: Naša národní svätynä – bazilika v Šaštine. Trnava 1990, s. 9 – 28.
 - 30 ZA v Opavě, fond Královský úřad v Opavě, inv. č. 910, sign. 15/22 A, č. k. 639.
 - 31 SOKA Frýdek – Místek, fond FÚF, inv. č. 91, sign. XI.
 - 32 Funkce samostatného administrátora poutního chrámu Navštívení P. Marie byla zřízena rozhodnutím vatislavského biskupa Schaffgotsche dne 11. března 1759. Prvním administrátorem (do roku 1765) se stal frýdecký rodák a zdejší starší kaplan František Valchář. Viz AAW, fond APM, sign. 55p Friedek; SOKA Frýdek – Místek, fond FÚF, inv. č. 65, sign. VII, pag. 205.
 - 33 Blíže k poutím z Živčeka viz Žáček, Rudolf: c. d., s. 19.
 - 34 SOKA Frýdek – Místek, fond FÚF, inv. č. 91, sign. XI.
 - 35 „...kterak všechna tažení pautníkův a procesí, jenž bez vyprovázení pořádného otce duchovního se konají, hned od nyníčka vesměs a řetelně zamezené jsou a kterak, zdalíž by taková pautnická tažení a procesí, jestliže by také jen v malém počtu modlícího lidu pozůstávali, obzvláště s přednesením kříže, neb korouhví, neb pod vedením nějakého předmodlíče, se přece předsevzali, takové a přednostně původové tak podobných bez pravých pautnických tažení a procesí s pokutou od tejto zemské instance dle okolostojících, naznajíci užřeny býti mají...“. SOKA Frýdek – Místek, fond Staré tisky, sign. S 33/III.
 - 36 SOKA Frýdek – Místek, fond FÚF, inv. č. 65, sign. VII, pag. 58 – 59.
 - 37 SOKA Frýdek – Místek, fond FÚF, inv. č. 91, sign. XI.
 - 38 Moravský zemský archiv v Brně, fond B 2 Moravské gubernium – církevní oddělení, inv. č. 1593, sign. P 8/23, č. k. 123, fol. 101.
 - 39 Zlámal, Bohumil: Příručka českých církevních dějin VIII. Praha 1971, s. 101; Zuber, Rudolf: Osudy, s. 293 – 294.
 - 40 SOKA Frýdek – Místek, fond FÚF, inv. č. 65, sign. VII, pag. 55 – 58. Srov. Hawlas, František: c. d., s. 29 – 30.
 - 41 SOKA Frýdek – Místek, fond FÚF, inv. č. 91, sign. XI.
 - 42 Eichler, Karel: c. d. I/II., s. 252 – 253.
 - 43 SOKA Frýdek – Místek, fond FÚF, inv. č. 64, sign. VII, pag. 47 – 48. Srov. Hawlas, František: c. d., s. 57; Kohut, František: c. d., s. 10 – 11; Novák, Karel: Kapitoly ze starších dějin Lískovce. Frýdek – Místek 1995, s. 14.
 - 44 ZA v Opavě, fond Zemská vláda slezská v Opavě, inv. č. 58, fol. 102.
 - 45 Eichler, Karel: c. d. I/II, s. 443.
 - 46 Kaufmann poutníkům vytýkal zejména pobožnůstkářství, alkoholismus a snahu vyhnout se prostřednictvím poutí povinnostem a práci. Poutní chrám ve Frýdku a jeho okolí byl plný „odpor budících, otrhaných a špinavých žebráků“. Viz Poloczokowa, Barbara: Popis Frýdku a Fryštátu z poloviny 19. století. Těšínsko, 1991, č. 4, s. 13 – 14.
 - 47 Kohut, František: c. d., s. 13 – 14.

Činnost polských politických stran na československém Těšínsku v roce 1938

II. část

Ivo Baran

Sjednocení polských občanských stran postavilo PSPR do nové situace. První zprávy o spojení ZSK a PPL komentoval RŠ velmi zdrženlivě a zdůrazňoval, že „dla robotników polskich pozostanie jasno, że nie tam ich miejsce“.¹ PSPR měla zřejmě ne zcela neoprávněné obavy z toho, že se jí nově utvořená organizace pokusí pohltit. V dalších komentářích pak RŠ hodnotil utvoření Związku jako politicky rozumný tah, který přispívá k odstranění roztržičnosti v táboře polské pravice. Varoval však před pokusy o přetahování členů PSPR do nové organizace, před pokusy o omezování organizační samostatnosti strany a obecně před agresivním vystupováním nové organizace vůči polským socialistům. Pokud šlo o požadavek autonomie, který vyslovil předseda ZPwCz dr. Wolf, komentátor Robotnika k němu pouze poznamenal, že až nyní je vidět, že požadavky, které kladla PSPR v minulosti, a které byly českou stranou označovány za přehnané a neoprávněné, ve skutečnosti vůbec maximalistické nebyly.²

Chystaný sjezd PSPR vyvolával velký zájem rovněž na české straně. Prognózy, které ohledně jeho výsledků vydávalo krátce před zahájením sjezdu PRČT, však vyznívaly dosti skepticky: „Na sjezdu má býti usnesena rezoluce, v níž však má býti zdůrazněno, že požadavky tyto budou vymáhány na půdě Čsl. republiky s odmítnutím

jakýchkoliv zahraničních vlivů. I když rezoluce takového znění bude odhlasována, což není konečně ani jisté, pak bude mít jenom akademický význam, neboť jednak zástupcové PSPR v komitétu dorozumívacím budou pod tlakem ZPwCz prováděti vždy takovou politiku, jakou si bude přát Varšava, jednak hlavní představitelé PSPR, Josef Badura a R. Götze, nejsou dnes jiného smýšlení než představitelé ZPwCz.“³

Sjezd proběhl ve dnech 2. a 3. dubna v Dělnickém domě v Karvině. Nejprve přednesli své zprávy jednotliví straniční funkcionáři, kteří hodnotili současný stav PSPR. Podle nich měla strana 30 místních organizací a asi 3 000 členů. Sjezdu se účastnili rovněž delegáti ČSDSD a DSAP Šída a Haas a také zástupce ústředního výboru PPS Tadeusz Reger. Ten ve svém projevu varoval před demagogy a vyzýval k zachování věrnosti starým ideálům socialismu.⁴

Hlavní projev přednesl předseda strany Józef Badura, který nejprve vylíčil vývoj PSPR v posledních letech a zvláště její snahu o dosažení rovných práv pro polskou menšinu na demokratickém základě. Pak přešel k aktuální situaci a požadoval, aby vláda nezacházela s Poláky jako s nejmenší národnostní menšinou, ale jako s částí velkého polského národa. Kritizoval vládu také za to, že její ústupky polské menšině jsou nedostatečné a uskutečňují se

Nový Bohumín, kolem r. 1935
sbírky pohlednic
Muzea Těšínska

Karviná, kolem r. 1937
sbírky pohlednic
Muzea Těšínska

příliš pomalu. Zdůraznil však, že PSPR stojí na stanovisku demokracie a obrany republiky. Polští socialisté prý vždy kladli důraz na samosprávu a nežádají autonomii dnes, ale bránili ji tehdy, kdy ji v r. 1926 buržoazní koalice za spoluúčasti dnešního autonomisty dr. Wolfa pohřbila. Kritizoval také nedostatečnou pozornost, kterou vláda věnuje obtížné sociální situaci polských horníků na Karvinsku. Výtkám neunikl ani český tisk, který podle jeho názoru neinformuje o situaci Poláků objektivně. Spojení ZŠK a PPL řečník přivítal, ale současně prohlásil,

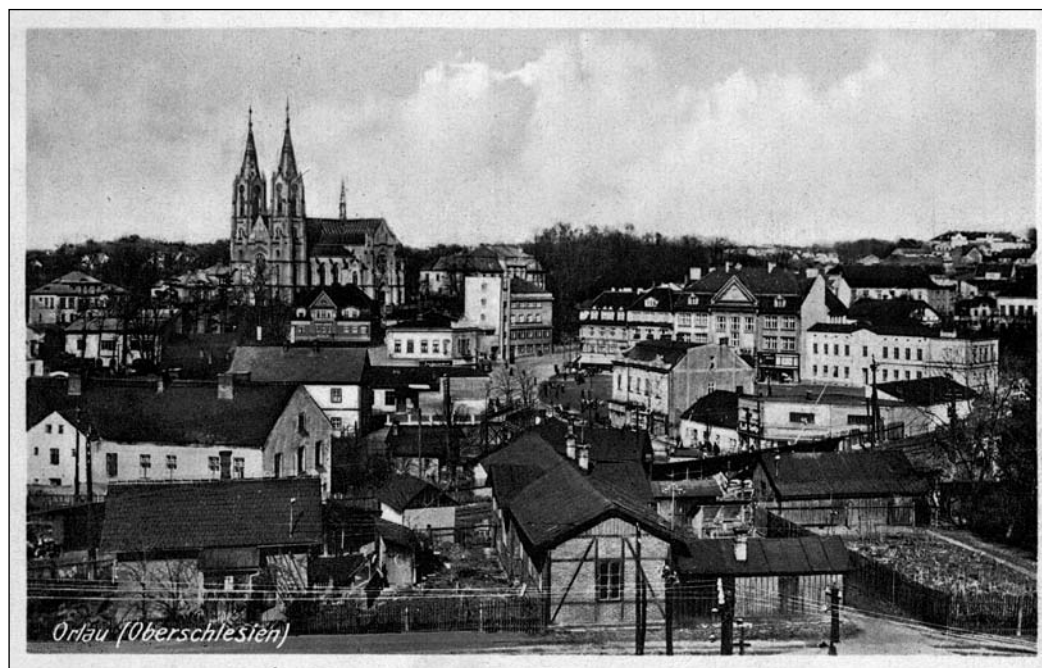
že PSPR si uchová organizační samostatnost a bude se ZPwCz spolupracovat v rámci KP. Na závěr svého projevu ostře zaútočil na komunisty a jejich „demokracii masového vraždění“, jakou praktikuje jejich vůdce Stalin. Dělnická třída podle něj nepotřebuje jednotnou frontu, ale „jednolitej zdyscyplinovanéj i niezależnej socjalistycznej partii politycznej“.⁵

Rezoluce, schválená na závěr sjezdu, varovala před nebezpečím mezinárodního fašismu a deklarovala připravenost PSPR podílet se na obraně demokratické republiky. Za nejlepší obranu proti fašismu pak považovala přiznání plných ústavních práv polské menšině a splnění všech polských požadavků, předložených vládě, ze kterých se prý dosud uskutečnila jen malá část. Polská menšina měla podle rezoluce obdržet stejná práva jako kterákoli jiná menšina v ČSR. Pokud jde o politickou taktiku, PSPR vyhlásila připravenost spolupracovat při prosazování polských požadavků se ZPwCz v rámci KP, ale trvala na zachování své organizační samostatnosti. Vyzývala rovněž polské dělníky, aby opustili komunisty a sjednotili se pod rudými prapory PSPR.⁶ V souvislosti s kampaní za rozšíření počtu odběratelů časopisu Robotnik Śląski byla také snížena jeho cena ze 70 na 50 haléřů.⁷ XIII. sjezd strany nebyl jedinou velkou akcí, kterou polští socialisté v dubnu uspořádali. Ve dnech 23.-24. dubna proběhl rovněž v Dělnickém domě v Karvině jubilejní sjezd mládežnické a sportovní organizace Siła.⁸

9. dubna proběhla v Českém Těšíně schůze KP kde bylo usneseno, že ZPwCz bude usilovat o získání práv pro polskou menšinu na Těšínsku. Polské požadavky prý dosud nebyly splněny a KP se proto bude domáhat zákonem

Bystřice nad Olší,
kolem r. 1931
sbírky pohlednic
Muzea Těšínska

Orlová, kolem r. 1940
sbírky pohlednic
Muzea Těšínska

zaručené národní autonomie. KP se také usnesl na tom, aby oslavy dvacátého výročí založení ČSR pořádali Poláci samostatně a výhradně s vlastním programem. Tyto požadavky podpořila i PSPR, navzdory stanovisku přijatému na sjezdu v Karvině.⁹

V dubnu také došlo k organizačním změnám ve vedení PSPR. Její předseda J. Badura, který byl podle informací policie již delší dobu ve službách Światopolu a dostával značné finanční prostředky od vicekonzula Bociaňského, začal prý nenápadně připravovat likvidaci PSPR. Z jeho popudu bylo schváleno usnesení, podle kterého placení funkcionáři strany nesměli zasedat ve výkonném výboru. Toto opatření bylo namířeno proti dosavadnímu jednání strany Kotarbovi, který byl znám svou marxistickou orientací a oblibou u dělnictva, a členu redakce RŠ Mencnerovi. Z výkonného výboru byl odstraněn také E. Chobot, jenž byl rovněž znám svou pročeskoslovenskou orientací. Policie se domnívala, že Badurovým cílem je stranu postupně zlikvidovat a převést do ZPwCz.¹⁰ Vzhledem k tomu, že se však i nadále v RŠ objevovaly články, kritizující pokusy o přetahování členů strany do Związku a PSPR fungovala normálně až do října 1938, kdy se spojila s PPS, tak se zdá, že cílem organizačních změn bylo spíše jen upevnit Badurovu pozici ve vedení strany a odstranit funkcionáře, kteří byli vnímáni jako příliš pročeskoslovenští.¹¹ Kvůli tomuto postupu se J. Badura také stal terčem útoků ze strany komunistického i českého tisku.¹²

ZPwCz vyvíjel podle PRČT na Těšínsku velmi horlivou agitační činnost. Za své členy se nesnažil získat pouze bývalé přívržence ZŠK a PPL, ale také osoby národnostně indiferentní

nebo Poláky, kteří byli organizováni v PSPR či KSČ. Aktivisté Związku se snažili působit také na občany, kteří se hlásili k české národnosti, ale agitátoři je pokládali za osoby polského původu. „Ježto tento nevybíravý způsob agitace pro vstup do Związku Polaków byl ve veřejnosti brzy znám a nepůsobil příznivě na mnohé polské občany, zvláště ne na příslušníky a přívržence PSPR, tedy uveřejnilo předsednictvo ZPwCz v Dzienniku Polském 24. dubna upozornění, v němž se sice zpočátku mluví o nutnosti provést soupis členů do Związku co nejdříve, zvláště vzhledem k nastávajícím volbám do obcí, ale pak se upozorňují agitátoři strany, že nestačí získávat členstvo jen po stránce kvantity, ale i kvality, aby se členstvem mohlo být vždy počítáno. Ježto předsednictvo Związku bylo dobře informováno o tom, jakým způsobem je agitace pro vstup do strany prováděna, tedy výslovně podotklo v cit. článku, že pro Związek nemá cenu ten člen, který byl přinucen vstoupit do strany z obavy a v důsledku hrozby, či takový, který byl přilákan nějakými nesplnitelnými sliby a klamnými představami. Agitace pro vstup do Związku je prováděna velmi intenzivně. Celé Těšínsko bylo rozděleno dle jednotlivých obcí na obvody, v nichž agitátoři Związku obcházejí dům od domu a přemlouvají polské občany, resp. ty, které pokládají za Poláky, aby vstoupili do strany. V mnohých případech jsou agitátory a vedoucími této akce polští učitelé. Jest zde zřejmá snaha soustřediti po vzoru SdP všechny Poláky bydlící na Těšínsku v jednu politickou stranu. Nelze pochybovat o tom, že se to ve velké míře zdaří, neboť přísl. PSPR nebudou moci dlouho polit. tlaku odolávat. Mimo zůstane část Poláků, organisovaných v KSČ.“

Agitace pro vstup do ZPwCz měla být ukončena k 20. dubnu.¹³

Také někteří činitelé PSPR se cítili dotčeni tím, že aktivisté „Związku“ tak málo oceňují tolerantní a vstřícné stanovisko, které vůči ZPwCz zaujal sjezd strany a prohlašovali, že uvědomělí polští dělníci si svou příslušnost k PSPR cení na víc, než na 1 korunu ročně, což byl minimální příspěvek, který mohli nově přistoupivší členové ZPwCz platit.¹⁴

Prvomájové oslavy se v r. 1938 konaly s ohledem na nařízení ministerstva vnitra v omezenějším měřítku než v minulých letech. V Třinci uspořádaly česká, polská a německá sociální demokracie společné oslavy, kterých se účastnilo asi 600 osob. V závěrečné rezoluci byl zopakován požadavek rovných práv pro polskou menšinu v Československé republice v duchu zásad československé ústavy. Ve Fryštátě proběhlo rovněž setkání zástupců všech tří socialistických stran za účasti 300 osob. Podobné setkání se uskutečnilo také v Českém Těšíně. V menších obcích uspořádala PSPR alespoň akademie.¹⁵ Společné prvomájové oslavy tří sociálnědemokratických stran v Třinci napadl orgán ZPwCz Dziennik Polski, když je označil za šovinistickou provokaci a zástupce PSPR na této akci obvinil z čechofilství. RŠ tyto výtky pochopitelně odmítl: „Panowie z Dziennika muszą chcąc nie chcąc pogodzić się z faktem, że partia nie będzie się kierować ich zdaniem przy urządzaniu obchodu święta majowego“. Odmítl také pokusy DP prezentovat každého, kdo nesdílí názory a ideologii ZPwCz, jako zrádce polské věci.¹⁶ Ve stejném čísle přinesl RŠ obsáhlý článek, který připomínal, že socialistické strany vždy hájily požadavek autonomie pro národnostní menšiny.

Kritizoval také komunisty, kteří zapomněli na to, že ještě před pár lety vyhlášovali požadavek práva na sebeurčení až do odtržení. Komunisté byli na stránkách týdeníku Robotnik Śląski atakováni velmi často. Jedním z obvinění, které proti nim RŠ vznášel bylo to, že se spojují s „českými fašisty“ (myšleno zřejmě Národní sjednocení).¹⁷

V Českém Těšíně proběhla 9. května schůze KP, na které byla odhlasována deklarace, shrnující polské požadavky. Šlo v první řadě o to „przywrócić ludności polskiej w Czechosłowacji stan posiadania z r. 1918“ a provést „zasadnicze zmiany struktury prawnej, na jakiej życie ludności polskiej dotychczas się opierało“, tj. zavést autonomii území, obývaného polskou menšinou. V deklaraci se dále požadovala plná politická, kulturní a hospodářská autonomie polské menšiny, její bezprostřední vliv na rozhodování o pracovních příležitostech v autonomním území a podíl na příjmech, které stát z tohoto území čerpá. Dále se požadovala rovnoprávnost a svobodný rozvoj všech Poláků, žijících mimo kompaktní polské území. PRČT v této deklaraci vidělo především potvrzení svého názoru, že s polskými představiteli nelze rozumně mluvit. „Ze znění deklarace je zřejmo, že vzorem zde bylo prohlášení Henleinovo, učiněné na sjezdu SdP v Karlových Varech. Lze však mít za to, že Polákům není dosti jasno, co vlastně chtějí, neboť v deklaraci mezi jiným prohlašují, že nechtějí stanovit formu žádané autonomie, ponechávajíce to prozatím dobré vůli politické a střizlivosti pražské vlády... Mentalitu představitelů polské menšiny na Těšínsku dobře ilustruje ta skutečnost, že na jedné straně požadují omezení práv ostatních národností bydlících na čsl. Těšínsku ve prospěch živlu polského, na druhé straně pak

žádají zrovnoprávnění a volný národní vývoj pro všechny Poláky v Československu, i když tito bydlí mimo území obydlené polským lidem. Nutno opětně zdůrazniti, že tato deklarace, tak blízká svými požadavky požadavkům SdP, byla odhlasována též zástupci PSPR v dorozumívacím komitetu.“¹⁸

Agitační kampaň pro vstup do ZPwCz byla ukončena v polovině května. Podle názoru PRČT však neměla takový úspěch, jaký její autoři očekávali, navzdory tomu, že se obraceli nejen na Poláky, ale i na občany české národnosti, členy PSPR a komunisty. Podle PRČT mnozí lidé ani nevěděli co podepisují a když se dozvěděli, že se svým podpisem stali členy polské politické strany, svůj podpis odvolali. Mnozí členové byli prý také získáni lstí a klamem pod různými záminkami. Nátlak však bylo možno prokázat jen výjimečně, protože se vše obvykle odehrávalo mezi čtyřma očima. Např. v Dolní Datyni počátkem května agitovali pro vstup do ZPwCz starosta obce K. Toman a polský řídící učitel F. Chmiel tak, že občanům bez rozdílu národnosti předkládali přihlášky, přičemž se pouze ptali, zda dotýčný v minulosti navštěvoval starou polskou školu, a pokud odpověděl kladně, vyzvali jej k podpisu. Když se pak tito lidé dozvěděli, že se svým podpisem stali členy ZPwCz, mnozí své přihlášky stornovali. Podobných případů bylo více a mezi národnostně indiferentním obyvatelstvem vyvolal prý takovýto postup značnou nechuť vůči ZPwCz. „Poláci při agitaci spoléhají na kulturní zaostalost, neinformovanost a politickou a národní neuvědomělost zdejšího lidu. Tento způsob agitace popuzoval nejen Čechy, ale i příslušníky PSPR, proti kterým se

agitace rovněž obracela. Agitátoři vůbec nebrali na vědomí, že cíle PSPR, pokud jde o polské požadavky, jsou úplně totožné s cíly Związku, a snažili se co nejvíce členů a přívrženců PSPR získati pro novou polskou občanskou stranu.“ Výkonný výbor PSPR se snažil tuto kampaň proti straně paralyzovat vydáním oběžníku, ve kterém upozorňoval, že PSPR spolupracuje se Związkiem Polaków v rámci KP, ale zůstává samostatnou stranou a ZPwCz se její samostatnost zavázal respektovat. Členové PSPR byli v tomto oběžníku vyzýváni, aby nedbali tvrzení „nezodpovědných lidí“, kteří tvrdí, že všichni Poláci musí být členy ZPwCz.¹⁹

V Karviné se 15. května uskutečnil tábor lidu, pořádaný ZPwCz, na kterém se sešlo 2 700 lidí. Projev zahájil předseda tamní organizace strany Isidor Galocz, který prohlásil, že člověk se musí řídit duchem doby a tím se řídili také Poláci, když v důsledku posledních událostí utvořili jednotnou polskou organizaci. Pak se ujal slova J. Berger a tvrdil, že jediné co Poláci žádají, je klidný život a nerušený národní vývoj. „Svého času potuloval se po zdejších kraji člověk z Frýdku jménem Petr Bezruč, který na základě vlastních poznatků počal hlásati, že zdejší lid není polského původu, ale že to jsou popoštění Moravci. V tomto duchu začalo se pak pohlížeti na zdejší lid a podle toho bylo s námi ve všem jednáno.“ Důsledkem byla čechizace a omezování polských práv. „Připomeneme-li si, co jsme měli před válkou a před 20 lety ještě a co máme dnes, dojdeme ke smutné bilanci. Starší lidé si dobře pamatují ty staré časy, kdy starší rodičové neměli žádných obav o budoucnost svých dětí, kdy čtrnáctiletí chlapci byli přijímáni na šachty, do hutí, kdy polská inteligence stála na místech báňských

Jablunkov, vlevo polská a vpravo česká základní škola, kolem r. 1940
sbírky pohlednic
Muzea Těšínska

úředníků. Každý z vás starších se pamatuje, že na zdejších závodech byla celá řada polských inženýrů a na vesnicích bylo v polských školách plno dětí a nikdo se neptal rodičů, kam pošlou své dítě do školy.“ ZPwCz prý není iredentistickou organizací, pracuje legálně, ale přesto je polský tisk neustále konfiskován. Ve škole přicházíme o děti, naši lidé jsou propouštěni z práce a v minulosti bylo mnoho našich železničářů přeloženo na Moravu a do Čech jen proto, že se nebáli přiznat ke své národnosti. „Nám se děje křivda jako Polákům a proto musíme do jednoho houfu Poláků.“ Již se ukazují první výsledky naší jednoty. „Kdybychom ještě před několika měsíci byli předložili požadavek autonomie, vysmáli by se nám, ale dnes je to vážný požadavek a my se kategoricky domáháme autonomie, aby polský lid mohl o svých věcech sám rozhodovati.“ Popřel také, že by Związek Polaków měl cokoli společného s henleinovci a tvrdil, že český tisk na Těšínsku takto obviňuje Poláky jen proto, aby zabránil splnění jejich požadavků. Dalším řečníkem byl Leon Wolf, který prohlásil, že Poláci dosud šli a půjdou i nadále legální cestou, ale nebudou již jen pokornými beránky, kteří prosí o svá práva. Naše úsilí a prosby dosud nevedly k výsledku a proto jsme vytyčili heslo autonomie. Má-li dojít k dorozumění, musíme získat zpět vše, co nám bylo vzato. „Nyní nám Češi slibují zlaté hory, ale z dosavadní praxe a styků s nimi ztratili jsme víru v dobrou vůli Čechů. V listopadu minulého roku slíbil nám min. předseda Hodža, že v krátké době zařídí návrat všech přesazených železničářů na jejich původní působiště. Od té doby uplynulo více jak 6 měsíců a několik železničářů se na svá místa ještě ani dosud nevrátilo. Sliby se tedy nemůžeme uspokojovati.

Jedině autonomie může nám dát úplnou záruku našeho rozvoje. Nechceme rozbít tento stát ani odtržení této země, ale chceme, abychom na této zemi našich předků mohli my sami o sobě rozhodovati a to přinejmenším ve dvou okresech: fryštátském a českotěšínském. Žádáme autonomii etnografickou, kulturní a hospodářskou. Po dosažení autonomie sčítání lidu by pak neprováděly nějaké neznámé osoby, ale my sami bychom si ho provedli. Zápisy do škol by byly na nás závislé.“ Poznamenal také, že za své „nahodilé“ projížďky po severních Čechách poznal „pevnou a neochvějnou vůli sjednoceného německého lidu“ bojujícího za své požadavky a zdůraznil, že stejně rozhodně a jednotně musí za svá práva bojovat Poláci. Na závěr byla schválena rezoluce, která vyhlášovala, že požadavek autonomie na základě „stanu posiadania“ z doby před 20 lety, je podporován veškerým polským obyvatelstvem.²⁰

V druhé polovině května vrcholila předvolební agitace polských, českých a německých politických stran před blížícími se komunálními volbami. Ve Skřečoni uspořádaly v hostinci Rudolfa Gebauera 22. května předvolební schůzi ZPwCz i PSPR. Na schůzi Związku hovořil dr. Leon Wolf, který obsírně rozebíral důvody, které vedly k utvoření Związku Polaków w Czechosłowacji. Byl to prý jen a jen český útlak, který přinutil těšínské Poláky ke sjednocení a důkazem tohoto útluaku je fakt, že v roce 1921 chodilo do polských škol 22 000 dětí, zatímco nyní je to jen asi 9 000. Prohlásil, že český teror a bezpráví nebudou mít dlouhého trvání a zdejší Poláci se jich nebojí, neboť za nimi stojí veliký a udatný národ polský. Teď bude československá vláda platit za svou protipolskou politiku a utlačování

Český Těšín,
v pozadí Těšín (Polsko),
kolem r. 1950
sbírky pohlednic
Muzea Těšínska

Skřečoch, kolem r. 1925
sbírky pohlednic
Muzea Těšínska

menšin, které se nyní neústupně domáhají autonomie. Vláda sice postátlnila několik polských škol, vrátila zpět pár železničářů, rozmístila sem tam dvojjazyčné nápisy a dr. Hodža nám slíbil autonomii, ale my Poláci dobře víme, že je to jen slibování hrušek na vrbě a snaha ukolébat nás, ale my se nedáme na takové laciné triky chytit. Budeme bojovat až do konečného vítězství, a proto každý Polák musí hlasovat jedine pro polskou kandidátku. Na závěr pateticky zvolal: „*Nic víc nemůžeme ztratit, nebojme se ničeho, pozvedněme čela, darujme vše pro polskost a polský udatný národ a v pádu potřeby dejme ochotně i naše životy*“. Jenže po Wolfově projevu se z publika zvedl komunistický aktivista Josef Kijonka a zeptal se Wolfa, proč požaduje autonomii v nynější napjaté mezinárodní situaci, když dříve v parlamentu hlasoval proti autonomii Slezska. Dále se Wolfa ptal, proč se nestará o práva půldruhamilionové polské menšiny v Německu a jak to, že Polsko upírá autonomii a národnostní práva milionům haličských Ukrajinců. Wolf na to odpověděl, že o polskou menšinu v Německu ať se starají jiní a Ukrajinci v Polsku mají práv až moc. To, že kdy hlasoval proti autonomii Slezska, je výmysl komunistických bláznů v čele se Šliwkou. Poté předsedající Hugo Szewczyk schůzi rychle ukončil.²¹

Téhož dne se na tomtéž místě konala předvolební schůze PSPR. Projev na ní měl školní inspektor Wójcik z Orlové, který zdůraznil, že i když jsou členové a vůdci PSPR socialisté, nikdy nezapomněli na svou polskou národnost a budou rozhodně hájit práva a spravedlivé požadavky polské menšiny. Po skončení Wójcikova projevu se ke slovu opět přihlásil Josef Kijonka, který řečníkovi vytkl, že polští socialisté zapomněli

na své přesvědčení, když se v řadě obcí spojují se Svazem Poláků a pro rozdělení mandátů ve druhém skrutiniu uzavírají dohody dokonce s SdP, která je nejhorším nepřítelem republiky a demokracie. Pak Kijonka prohlásil, že „*kdo spolupracuje se zrádci republiky, je sám zrádce*“. Následoval křik, nadávky, a aby nedošlo k násilí, předsedající schůzi raději ukončil.²²

Obě polské strany ostře útočily na komunisty, které obviňovaly z toho, že ve službách českých šovinistů klamou polský lid. Komunisté podle DP předstírají, že bojují za práva Poláků, ale ve skutečnosti se spojili s Čechy, aby jim polský lid prodali. Kdysi byli pro autonomii Slezska, ale dnes jsou ve službách Čechů, a tak autonomii označují za heslo fašistů. RŠ přizvukoval a tvrdil, že díky komunistům je čechizace na mnoha místech úspěšná a každý komunistický funkcionář je vychováván k boji s polskostí.²³

Na schůzi ZPwCz v Rychvaldě přesvědčoval potenciální voliče Alois Kocur, aby hlasovali pouze pro polské kandidátky, protože Slezsko je polské a přivandrovalí Češi zde Polákům ujídají chleba. Ve stejném duchu pak pokračoval Jarosław Waleczko, který zdůvodňoval polský boj o autonomii snahou zastavit neustálou čechizaci. Školy, které Poláci mají a které ještě dostanou, jim patří, ale to vše je málo. Svůj projev zakončil výzvou k boji za dosažení rovných práv, která jsou prý Polákům neustále upírána.²⁴

Na schůzi KSČ ve Skřečochu mluvil 24. května poslanec Karol Šliwka především o situaci polské menšiny v ČSR. Když porovnával životní podmínky polských menšin v Německu a ČSR, uvedl, že 1,5 milionu Poláků v Německu má právě tolik škol, jako 100 tisíc Poláků v Československu. Ostře odsoudil „*polské fašisty*“

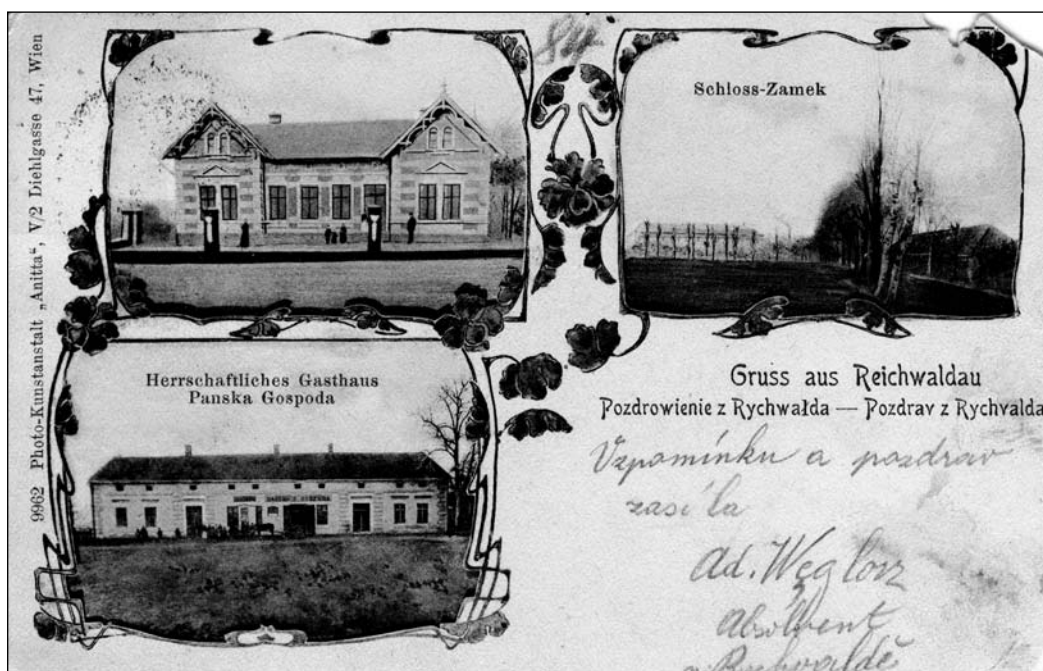
Záblatí u Bohumína,
kolem r. 1940
sbírky pohlednic
Muzea Těšínska

ze Związku Polaków a jejich list Dziennik Polski, který šíří lživou propagandu Beckova režimu. Vyslovil rovněž politování nad tím, že se PPSR ve Skřechoni spojila se Związkiem Polaków a dokonce s SdP pro rozdělení mandátů ve druhém skrutiniu. Po skončení Śliwkova projevu se přihlásil ke slovu stoupenec PPSR Valentyn Pohludka, který prohlásil, že jako Polák musí volit polskou kandidátku, ale vždy bude dbát pouze prospěchu dělnického lidu. Śliwkovi vytkl, že komunisté svůj program každou chvíli mění, zatímco program PPSR je stále stejný. Śliwka mu na to odpověděl, že kdyby zesnuli předáci polského socialismu slyšeli, že se Pohludka jako socialista musí spojit s fašisty, obrátili by se v hrobě.²⁵

Obecní volby se na Těšínsku konaly ve dnech 29. května a 12. června a jejich výsledky rozhodně nenaplnily polská očekávání. Podle policejního hlášení z 8. června „hodnotí vedoucí polští činitelé výsledek dosavadních obecních voleb na Těšínsku jako porážku, kterou po tak nákladných přípravách nikdo neočekával. Kromě obvyklého agitačního aparátu, který organizoval „Związek Polaków“, byli na čsl. Těšínsko vysláni polští vysokoškoláci, původem z Těšínska, studující na vysokých školách v Praze, Brně, Krakově a Varšavě. Počet jejich obnášel podle této informace asi 100. Zároveň byli na Těšínsko vysláni jako pozorovatelé tři redaktori vedoucích polských časopisů. Skutečný důvod tohoto volebního neúspěchu vidí

Rychvald,
kolem r. 1935
sbírky pohlednic
Muzea Těšínska

umírněné polské kruhy především v příliš radikálním způsobu, jímž Dr. Wolf na volebních schůzích vystupoval. Jeho narážky na dnešní neutěšenou mezinárodní situaci, které po celou dobu volební kampaně byly doprovázeny usměrněnou agitací šeptem, znechutily z části konzervativní složky polských maloročníků a odradily onu část polského dělnictva, kterou Dr. Wolf podle odhadu činitelů „Związku“ mohl získati. Dziennik Polski snažil se sice dokazovati, že obecní volby na čsl. Těšínsku jsou pozoruhodným úspěchem polské věci, avšak v zahraničí nevyvolal výsledek voleb žádné nadšení. V polské části těšínského Slezska je rozšiřován názor, podle kterého škodilo polským zájmům v ČSR především vojenské opatření z 21. 5. 1938.²⁶

Podle odhadů polského ministerstva zahraničí získaly kandidátky Związku Polaków v Czechosłowacji 14 900 hlasů, což mělo být 90% všech hlasů, odevzdaných pro polské strany. Tento výsledek potvrdil postavení ZPwCz jako dominantní politické síly mezi těšínskými Poláky. Dziennik Polski v prvních komentářích oslavoval výsledek voleb jako velké vítězství nad českými stranami a „gangrénou komunismu“.²⁷ Moravskoslezský deník to tak dramaticky neviděl a spočítal, že v 31 obcích fryštátského a česko-těšínského okresu kde se volilo 29. května, získaly polské strany včetně kořdoňovců a společné kandidátky PSPR a KSČ v Lyžbicích 10 773 hlasů. České strany zde získaly 10 405 hlasů, KSČ 1 966 hlasů a SdP 1 294 hlasů.²⁸

PSPR při obecních volbách kandidovala celkem v 18 obcích na Těšínsku.²⁹ Ve 12 obcích kandidovala samostatně nebo v koalici s nezávislými, v 5 obcích vytvořila společnou kandidátku se ZPwCz a v jedné obci (Lyžbicích) kandidovala společně s KSČ.³⁰ S výsledky voleb mohli být polští socialisté docela spokojeni. Jejich hlavní protivníci, komunisté, utrpěli drtivou porážku a v některých obcích ztratili až 50% hlasů. PSPR naopak posílila, když v každém kole voleb získala po dvou nových mandátech.³¹

Vedení PSPR nicméně očekávalo lepší výsledek. RŚ se sice radoval z porážky komunistů, ale současně litoval, že „ta olbrzymia strata nie padła na listy robotnicze i polskie. Tylko nieznaczna część z tego zyskały listy polskie. Większość głosów komunistycznych zdobyli

czescy szowiniści. Jest to do zawdzięczenia temu, że komuniści całych 20 lat wychowywali swych członków w nienawiści do PSPR, teraz w końcu otwarcie współdziałali z wrogami polskiego ludu, pomagając do wzrostu ugrupowań szowinistycznych.“³²

Katastrofálně dopadly volby v národnostně smíšených obcích pro KSČ, která zde většinou zaznamenala velké ztráty. V národnostně českých obcích nebyl úpadek KSČ tak zjevný a v silně průmyslové Slezské Ostravě komunisté dokonce suverénně zvítězili. Své ztráty v národnostně smíšených oblastech komunisté vysvětlovali terorem, který prý vyvinul ZPwCz vůči polským voličům.³³

To, že volební výsledky nesplnily polská očekávání, začal postupně připouštět i Dziennik Polski, když vysvětloval, že „aczkolwiek są takie gminy, gdzie mniej zdobyliśmy mandatów niż w r. 1931, to gdy weźmiemy pod uwagę tych siedm uplynionych lat walki nierównej, wśród rozpacliwego położenia naszej, należącej do najuboższych klas ludności, lat pełnych niepomyślnych zdarzeń i wypadków, nieustannego szturm do naszych organizacji narodowych i do uczuć i przekonání biednego ludu - to utrzymanie stanu tak, jak jest obecnie, nazwać musimy wielkim zwycięstwem.“³⁴

Celkově byl nejvýraznějším rysem obecních voleb na Těšínsku dramatický pokles hlasů pro internacionální KSČ a naopak vzestup stran, utvořených na národnostním principu. Tento přesun se projevil zejména v národnostně smíšených obcích, zatímco v převážně českých oblastech, jako bylo např. Frýdecko či Slezskoostravsko k tak výraznému přesunu voličských sympatií nedošlo. Vzestup propolských hlasů v obcích, kde současně výrazně ztratila KSČ, svědčí o tom, že mnoho polských voličů, kteří dříve volili KSČ, nyní volilo polské národní strany. Část hlasů ale komunisté nepochybně ztratili i ve prospěch českých stran. Jednoznačně nejsilnější polskou stranou se stal ZPwCz, zatímco z českých stran zaznamenaly největší vzestup ČSNS a ČSDSD. Znepokojujícím jevem byl dramatický nárůst hlasů pro SdP ve větších městech, který překvapil české i polské politiky. Na Česko-těšínsku a Jablunkovsku získali určitý počet hlasů také šlonzakovci.³⁵

POZNÁMKY

1 Co inni piszą? Robotnik Śląski, 26. 3. 1938, Nr. 13, s. 2.

2 Wobec aktualnych wydarzeń. Robotnik Śląski, 2. 4. 1938, Nr. 14, s. 1.

3 MZAB, ZUB, prez., 1938, k. 284, i. č. 13135.

4 Pracy - chleba - równych praw. Robotnik Śląski, 9. 4. 1938, Nr. 15, s. 1; Drugi dzień zjazdu. Robotnik Śląski, 9. 4. 1938, Nr. 15, s. 2; ZAO, PŘMO, prez., 1938, k. 434, i. č. 1/40 (V dokumentu je sjezd chybně datován k 3. 9. 1938); Polští soc. dem. z Těšínska proti autonomistickým snahám. Duch času, 5. 4. 1938, s. 2.

5 ZA v Opavě, PŘMO, prez., 1938, k. 434, i. č. 1/40; Streszczenie mowy tow. Badury. Robotnik Śląski, 9. 4. 1938, Nr. 15, s. 2; Polští soc. dem. z Těšínska proti autonomistickým snahám. Duch času, 5. 4. 1938, s. 2.

6 ZA v Opavě, PŘMO, prez., 1938, k. 434, i. č. 1/40; Rezolucje zjazdu. Robotnik Śląski, 9. 4. 1938, Nr. 15, s. 1; Polští socialisté se Svazem Poláků budou se domáhati nár. autonomie. Moravskoslezský deník, 12. 4. 1938, s. 2.

7 Pracy - chleba - równych praw. Robotnik Śląski, 9. 4. 1938, Nr. 15, s. 1.

8 Jubileuszowy zjazd „Siły”. Robotnik Śląski, 1. 5. 1938, Nr. 18, s. 3.

- 9 MZAB, ZÚB, prez., 1938, k. 291, i. č. 17538; Polští socialisté se Svazem Poláků budou se domáhati nár. autonomie. Moravskoslezský deník, 12. 4. 1938, s. 2.
- 10 ZA v Opavě, PŘMO, prez., 1938, k. 434, i. č. 1/45.
- 11 Głosy czytelników. Bystrzyca. Robotnik Śląski, 23. 4. 1938, Nr. 17, s. 5; Robotnicy - do robotniczej organizacji. Robotnik Śląski, 1. 5. 1938, Nr. 18, s. 2.
- 12 Co inni piszą? Robotnik Śląski, 23. 4. 1938, Nr. 17, s. 2.
- 13 MZAB, ZÚB, prez., 1938, k. 286, i. č. 15291 (*Z Prezydium Zw. Polaków w CzeSR. Dziennik Polski*, 24. 4. 1938).
- 14 Po zjeździe. Robotnik Śląski, 16. 4. 1938, Nr. 16, s. 1; Niewłaściwa robota. Robotnik Śląski, 16. 4. 1938, Nr. 16, s. 2; Głosy czytelników. Trzynieć. Robotnik Śląski, 16. 4. 1938, Nr. 16, s. 3.
- 15 Po 1 maja. Robotnik Śląski, 7. 5. 1938, Nr. 19, s. 2; Głosy czytelników. Czeski Cieszyn. Robotnik Śląski, 7. 5. 1938, Nr. 19, s. 5; Głosy czytelników. Trzynieć. Robotnik Śląski, 7. 5. 1938, Nr. 19, s. 5.
- 16 Niedziałkowski, M. Co inni piszą? Napaść na święto robotnicze. Robotnik Śląski, 7. 5. 1938, Nr. 19, s. 2.
- 17 Zagadnienie autonomii w teorii socjalistycznej. Robotnik Śląski, 7. 5. 1938, Nr. 19, s. 1; Komuniści skryli się pod ogonem faszystów. Robotnik Śląski, 7. 5. 1938, Nr. 19, s. 1; Wybory i nasze zadania. Robotnik Śląski, 14. 5. 1938, Nr. 20, s. 1.
- 18 MZAB, ZÚB, prez., 1938, k. 284, i. č. 13135, k. 291, i. č. 17538; Zasadnicze żądania. Robotnik Śląski, 14. 5. 1938, Nr. 20, s. 1.
- 19 MZAB, ZÚB, prez., 1938, k. 286, i. č. 15291.
- 20 MZAB, ZÚB, prez., 1938, k. 281, i. č. 8537.
- 21 ZA v Opavě, PŘMO, relace, 1938, k. 1241, i. č. 10/311.
- 22 ZA v Opavě, PŘMO, relace, 1938, k. 1241, i. č. 10/312.
- 23 Oczyszczyć Śląsk z komuny. Dziennik Polski, 3. 6. 1938, s. 1; Zważajcie na nich! Robotnik Śląski, 21. 5. 1938, Nr. 21, s. 1.
- 24 ZA v Opavě, PŘMO, relace, 1938, k. 1241, i. č. 10/329.
- 25 ZA v Opavě, PŘMO, relace, 1938, k. 1241, i. č. 10/310.
- 26 MZAB, ZÚB, prez., 1938, k. 284, i. č. 13135.
- 27 Kąňa, O. - Pavelka, R.: c. d., s. 109; Gawrecki, D.: Politycké..., s. 362; Zwyciężyłeś, ludu śląski! Dziennik Polski, 31. 5. 1938, s. 1; Polskie zwycięstwo wyborcze w świetle cyfr porównawczych. Dziennik Polski, 1. 6. 1938, s. 1.
- 28 Jak se volilo na Těšínsku? Moravskoslezský deník, 2. 6. 1938, s. 2.
- 29 Robotnik Śląski, 28. 5. 1938, Nr. 22, s. 1; Robotnik Śląski, 4. 6. 1938, Nr. 23, s. 1.
- 30 Szczegółowe wyniki wyborów gminnych. Robotnik Śląski, 4. 6. 1938, Nr. 23, s. 3; Szczegółowe wyniki wyborów gminnych. Robotnik Śląski, 18. 6. 1938, Nr. 25, s. 2.
- 31 Obraz bankructwa komunistów. Robotnik Śląski, 4. 6. 1938, Nr. 23, s. 3. - Szczegółowe wyniki wyborów gminnych. Robotnik Śląski, 18. 6. 1938, Nr. 25, s. 2.
- 32 Obraz bankructwa komunistów. Robotnik Śląski, 4. 6. 1938, Nr. 23, s. 3.
- 33 Nový, V.: Poučení z voleb na Ostravsku. Ostravský dělnický deník, 1. 6. 1938, s. 5; Kąňa, O.: Mnichov na Ostravsku. Ostrava 1963, s. 73-81; Kąňa, O. - Pavelka, R.: c. d., s. 107-109.
- 34 Berger, J. - Wolf, L.: Po walce wyborczej, po zwycięstwie. Dziennik Polski, 14. 6. 1938, s. 1.
- 35 Kąňa, O.: Mnichov..., s. 73-81; Nosková, M.: Ostravsko a Bohumínsko ve volbách v roce 1938. Těšínsko, 41, 1998, č. 1, s. 22; Nosková, M.: Jablunkovsko ve volbách v roce 1938. Těšínsko, 40, 1997, č. 3, s. 18-19; Nosková, M.: Frýdecko ve volbách v roce 1938. Těšínsko, 41, 1998, č. 4, s. 8; Nosková, M.: Fryštátsko ve volbách v roce 1938. Těšínsko, 41, 1998, č. 2, s. 9; Nosková, M.: Českosłowáksko ve volbách v roce 1938. Těšínsko, 41, 1998, č. 3, s. 28-31.

Wilhelm Przeczek – básník kulturních protikladů

Wilhelmu Przeczkovi in memoriam

Libor Martinek

Básník, prozaik, publicista a překladatel Wilhelm Przeczek se narodil 7. 4. 1936 v Karvině do rodiny s hornickou tradicí. Dětství a mládí prožil ve staré Karvině. V r. 1956 maturoval na Pedagogickém gymnáziu v Orlově, poté působil jako učitel na polské základní škole v Horní Suché. Po absolvování základní vojenské služby v Prešově a Českých Budějovicích byl zaměstnán v l. 1958-1964 jako učitel na polských školách v Československu, v r. 1964 nastoupil do funkce inspektora pro kulturu v okrese Frýdek-Místek. V l. 1966-1968 studoval na Vysoké škole politické v Praze, od r. 1968 do r. 1969 pracoval jako redaktor Głosu Ludu v Ostravě, poté byl propuštěn za svůj protest proti vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa. V l. 1970-1977 byl zaměstnán jako herec, režisér a dramaturg loutkového divadla Bajka v Českém Těšíně a v l. 1978-1983 zastával funkci instruktora pro kulturu hlavního výboru Polského svazu kulturně-osvětového

v Českém Těšíně; v době potlačování Solidarity v Polsku byl propuštěn. V r. 1984 se mohl vrátit do školství, v l. 1984-1992 učil na polské základní škole v Jablunkově, po mozkové příhodě odešel do invalidního důchodu. Zemřel 10. 7. 2006 v Třinci, pochován je v Jablunkově.

W. Przeczek byl v l. 1969-1989 na indexu a jeho tvorba vycházela hlavně v Polsku. Dnes patří k nejvýznamnějším polským „menšíno- vým“ autorům v České republice. Byl laureátem mnoha literárních cen a vyznamenání za poezii a publicistiku – mimo jiné získal osm prvních cen v celostátních básnických soutěžích v Polsku a byl poctěn medailí Ministerstva kultury a umění Polské republiky Za zásluhy o polskou kulturu.

Vedle svého rozsáhlého básnického díla se W. Przeczek projevuje i jako prozaik. Román à clef (klíčový román) *Kazinkowe granie* (Kazínkova hudba; Warszawa, IbiS, 1994) vydalo opavské nakladatelství OPTYS pod

názvem *Hudba z nebe* (1995) v překladu Heleny Stachové (básně obsažené v textu románu přeložil Erich Sojka). Soubor *Břečtan a jiné strašidelné povídky* (Karviná, 1992) v překladu H. Stachové byl posléze vydán také v polském originále (Český Těšín, 1995). H. Stachová přeložila i druhý soubor Przeczkových povídek pod názvem *Bienále pivní pěny* (Albrechtice u Č. Těšína, 1995). Knižně vyšla péčí polonisty a básníka Jana Leończuka (*1950) korespondence W. Przeczka s polským básníkem Wiesławem Kazaneckým (1939-1989), a to pod titulem *Listy Wiesława Kazaneckiego do Wilhelma Przeczka* (Białystok, 2000).

Českých výborů z Przeczkovy poezie je dosud pět: *Promlčený počet štěstí* (Karviná, 1991, ed. I. Šajner), *Příliš pozdní milenec* (Edice TVARY, 1996, ed. J. Šofar; 2. vyd. Český Těšín, 1999, přel. J. Zogata), *Krajina v kouři* (Ostrava, 1996, ed. L. Čada, bibliofilie), *Intimní bedekr* (Český Těšín, 1998, přel. L. Martinek), *Kniha úrody* (Český Těšín, 2001, kolektiv překladatelů). Zrcadlovitě, česko-polsky, vyšla Przeczkova sbírka *Stoletý kalendář – Stuletni kalendarz* (Český Těšín, 2001, přel. K. Vůjtek).

Pro polské vysílání Českého rozhlasu v Ostravě napsal W. Przeczek více než třicet pořadů a literárních programů, mezi jinými s překlady poezie Jaroslava Seiferta *Spotkanie z Noblistą* (Setkání s Nobelovcem, 1989) a Viléma Závady *Dziękuję, życie!* (Živote, díky!, 1990) v režii Karola Suszky.

W. Przeczek překládá do polštiny.¹ Naopak Przeczkovu poezii do češtiny překládali O. Bartoš, V. Dvořáčková, V. Juřina, L. Martinek, L. Przeczek, E. Sobková, L. Štěpán, K. Vůjtek, E. Sojka, L. Waszková, J. Zogata, prózu H. Stachová. Do slovenštiny uváděli Przeczkovy verše V. Kovalčík a Ludovít Kuss, do němčiny M. Płoszewska a E. Jensenová, prózu Bernd Karwen.

Své verše, prózy a publicistické statě W. Przeczek publikoval mj. v časopisech Arkusz, Gazeta Kulturalna, Miesięcznik Literacki, Opole, Poglądy, Poezja, Regiony, Słowo, Śląsk, Tygodnik Kulturalny, Twórczość, Życie Literackie, Akord, Alternativa nova, Katolický týdeník, Literární noviny, Proglas, Psí víno, Tvar, Javisko, Kultúrny týždeník, Pamiętnik Literacki (Londýn), Piłmo (Budyšin), Przegląd Polski (New York), Słowo (Berlín) a v kalendářích (Kalendarz Śląski, Kalendarz Opolski).²

Debutoval v generačním almanachu *Pierwszy lot*. Pak se představil v souboru poetických próz *Skrzyżowanie* (Křižovatka 1968, spolu s W. Sikorou), na svůj básnický debut v důsledku zákazu publikování čekal až do r. 1978, kdy v Katovicích vyšla sbírka *Czarna*

Wilhelm Przeczek

calizna. Jako básník byl Przeczek zpočátku ovlivněn P. Kubiszem a lingvistickou poezií (jistě stopy tohoto vlivu se projevují i později, například v Przeczkově časté hře se slovy a jejich významy), brzy nachází vlastní poetiku blízkou krakovské poválečné avantgardě prochnuté mysticismem (reprezentantem je tu Czesław Miłosz) a vírou v dosah a váhu slova. Realistický přístup ústí u Przeczka do existenciálních poloh, které místy střídá úsilí o změření se s problémy metafyzickými.

Starší Przeczkova poezie je významově poněkud srozumitelnější a průzračnější než jeho novější lyrika. Později se obrazy Przeczkových veršů více nasycují smyslovými pojmy, verše nabývají na pluralitě významů, což znesnadňuje jejich čtenářskou konkretizaci, ale nikoli za hranici srozumitelnosti. Hlavní motivy Przeczkových prvních sbírek tvoří rodiště a vyrůstání, život a jeho pomíjení, důležité místo má sféra morálních hodnot. Lyrické situace se odehrávají v reálném i metafyzickém prostoru. Mezi charakteristické rysy Przeczkovy poetiky patří odkrývání smyslu a mnohoznačnosti slov, odhalování jejich zvukové vrstvy, navazování na přísloví a rčení, jejich dovedné přetváření pro potřeby básně, střídání rýmovaného a volného verše, bohatá metaforika, symbolizace, alegorizace, mýtizace; to vše se podílí na značné dynamizaci básnických obrazů Przeczkovy poezie.

Již titul prvotiny *Czarna calizna* (Černá celina; Katowice, 1978) napovídá, že hornická tematika v autorově poezii tvoří výraznou, i když nikoli dominantní součást námětové oblasti. W. Przeczek v jednom rozhovoru přirovnával své tvůrčí úsilí vydolovat myšlenku ze zásob paměti

Třída

na noční tabuli
anděl zapisuje křídový příběh
pučí houba hlavy
v koutě několik hadrů

stín napovídá ze strany tři slova
„je to třída“

Křesadlo

mimo vášně času
umístil jsi bystré úsudky

tvrď celek se rodí pomalu

z nejjemnějšího pohazení
vzkřísil jsi naději

cit nezkažení
dokud alespoň jeden reflex
bude prochnut lidským teplem

*Setkání u příležitosti
70. narozenin básníka
dne 29. 4. 2006
v Bystřici n. O.*

Kámen u cesty

Prachem jsme byli prachem
budeme

Hrudka země
se obrací v dlani
než poslední spadne
na tvrdé víko

Kámen u cesty
začal putovat
v samém středu hory

Zkřížené cesty

Z rozcestí vede široká cesta
k hrbolům vypouklým jako prsy
matky Země

Na udusané zemi
stále menší krajíc
Roste v nás úhor
Jalová pole souhlasí s tím
že nás budou žít

Naše činy zmenšují prostor
úrodnosti

k výtahu sjíždějícímu s havíři do hlubin šachty vytěžit uhlí. Básníková paměť je pamětí lidského kolektivu, vzpomínka a její fixace ozvěnou krize hodnot postindustriální společnosti. Przeczkův na první pohled realistický popis skutečnosti ústí do situací povýtce existenciálních; typickým příkladem tu bude báseň Svatý u cesty – symbolický text s nevšedními metaforami a personifikacemi, věnovaný obětem důlního neštěstí: „Karviná bezradně krčí rameny / porodní bolesti přešly mimo lůno // Barbora stojí v trochu těsné kapličky / vítá havíře jedoucí na směnu / na jejích vlasech leží těžký prach / aureola pod nánosem popílku // Barbora – patronka tvrdých lidí / Barbora s kahanem blízko srdce.“³ Zobrazení Karviné v Przeczkově první sbírce je obrazem mytologické platnosti a mýtické síly: „S Gabrielou v životopise / jsem sotva mohl jít / na jinou šachtu // Na Barboře / darem záře / Barbora se mi otevřela / až do dna // Na Hlubině hřímá země / Na Hlubině neochvějně horníci / bortí stěny tmy // Stará Karviná haldy pase / Ve staré Karviné plným hlasem / rozmlouvá Barbora / s Gabrielou // Kola na věžích dýmy melou / Kola na věžích melou čas“ (Barbora Gabriela).⁴

Následující sbírka *Wpisane w Beskid* (Vepsáno do Beskyd; Bielsko-Biala, 1980) přibližuje kontrastně ke sbírce předcházející horskou přírodu a děje v ní se odehrávající. V této souvislosti lze připomenout známý Novalisův výrok, že básník rozumí přírodě lépe než vědecký rozum. Zatímco v první sbírce byl lyrický subjekt součástí určité komunity, básníkovy „já“ bylo ve velké míře dáno vazbami rodovými a rodinnými, ve druhé je výrazněji individuální. Novým prvkem je motiv existence

v celé složitosti a obraznost zakotvená v religiozitě a magii slova-klíče. V básni Klucz do Olzy? (Klíč k Olze?) má archetypální symbolika klíče v autorově orientaci v regionu důležitou úlohu: „Zapomínání působí spolu s úzkostí / zarůstám přizpůsobením / až k šedivým vlasům // jen jeden úšklebek je hořce pravdivý / Henryk Nitra ho vystihnul v soše // na tváři přechováváme zárodky událostí / a komár otevírá k večeru žíly // není klíč k Olze // vzal jsem si paklíč“.

W. Przeczek své metafory nadále tvoří neobvyklými slovními spojeními, přetvářením slovních kořenů, vrstvením významů. Východiskem stále zůstává topografické konkrétno, nikoli však ve smyslu popisné a rozcitlivělé krajino-malby. W. Przeczek je zde více ovlivněn experimentální a polskou lingvistickou poezií, čímž vzdáleně upomene na první sbírky generačního vrstevníka W. Sikory. Samotný jazykový experiment sám o sobě estetickou kvalitu díla ještě nezaručuje. W. Przeczkovi se však podařilo najít odpovídající rámec pro své sdělení; na celkové výstavbě literárního díla se podílejí osobitý jazykový styl a zvládnutá veršová forma. Přizpůsobení rčení a přísloví pro potřeby básně je dobře patrné v Przeczkově básni V Parku Julia Fučíka: „V jarmarečním davu pletla se k nohám / radost dětí / Z kolotoče radovánek stavíme / domy smíchu / Lásky dostává tvar / srdce z perníku / U stánků s cukrovou vatou / není dost místa / odcházím daleko s prázdnými ústy / Pozlátka / odpustkový klam / povrch uspěchaného dne / se sbíhají v jednom bodu / svátečnosti // Matěji Matěji / lidé radost sejí / Matěji Matěji / chladné větry vějí / Matěji Matěji / daruj nám naději // Seskupení lidí Shromaždiště stromů / a já bych tak chtěl být v kruhu / blízkých rukou / srdečných úsměvů / hromadného spěchu // Matěji Matěji / dej mi tu naději.“

Třetí sbírka v pořadí *Śmierć pomysłu poetyckiego* (Smrt básnického nápadu; Łódź, 1981) představuje W. Przeczka v poloze výrazně soukromé, až intimní. Atmosféru tísně evokují autobiografické scenerie z nemocničního prostředí, připomíná se tu bytost nejdražší – maminka. Čistá lyrika bez výraznějších epických přesahů je navíc podtržena lingvistickými experimenty a kontrastními slovními spojeními. Objevuje se antropomorfizace věcí (např. kříž v básni Jízda v autě s křížem). Řešením aktuálních otázek mladé polské poezie se W. Przeczek odlišuje od regionálních soupeřů. Vyniká originální básnickou obrazotvorností, zdařile budující smysl textu na konkrétní obrazné představivosti. Novým a dominujícím motivem se stává akt tvoření poezie. Autor tematizuje obtížný proces tvorby a jeho nejistý efekt: „výjimečné světy usilovně dobývané / vycházejí ze slov a věcí /

vydožil jsem večer / z celkové nálady / a teď stojím za oknem dohadů // nápad byl uškrcen / na pupeční šňůře věty“ (Smrt básnického nápadu). V autorově poezii stoupá frekvence biblických motivů a zároveň se vynořují základní živly (země, vzduch, oheň, voda) spolu s magickými znaky a symboly.

V autorském záznamu Przeczkových životních zkušeností a v doprovázející je reflexi se začíná ozývat existenciální motiv, jak je patrné ze sbírky *Szumne podszepty* (Šumivé nápovědy; Katowice, 1982). Zapojováním obvyklých slov a známých symbolů do nového kontextu vznikají široká sémantická pole. Obrazy obsažené v díle se tak nejen vrství, ale zároveň „zahušťují“, lyrické situace nabývají na dramatickosti. Novými motivy jsou samota a pohraničí – chápané široce v symbolické i geografické rovině – charakterizované antinomiemi. Síla Przeczkovy poezie netkví v hodnocení skutečnosti, ale v konstatování, stvrzení faktu. Tak vzniká nová krajinomalba, vnitřní obraz krajiny. Působivost prostého konstatování jako stylistické formy roste přímo úměrně k důležitosti různorodých problémů analyzovaných autorem: „V korunách hnízdí pohyb / kůrovec korunní svědek / pomalého schnutí / tiskne zprávy o zástavě krevního oběhu // Šumivé písně stromů / psané na listu příliš chvějivém / Verše spatřené sukotou zřítelnicí / z kořenů dobývají šum // Sem nedoléhá zavnutí / zrozené ze stesku / Poklid panuje samovládě / v závětrnu // Pohybem vytušená / nahá prostranství k pojmenování / v přeletu míjejí nás / ne dost opatrně v rozlétávání // Nervy vláken babího léta strhal vítr / Slunce cedí jas k oslazení žalu / vyzvání z výše / chladno broušené / do vysokého lesku“ (Slavnost).⁵

Przeczkova poetika se dále prohlubuje a obohacuje o motiv dobroty a lásky; patrné je to ve sbírce *Księga urodzaju* (Kniha úrody; Kraków, 1986). Mýtizovaným titulem sbírky „Kniha úrody“ autor opět navazuje na Biblii. Tentokrát se autor vydává po stezkách známých z dětství, na cesty po svém bezprostředním okolí, regionu, které nejsou o nic méně dramatické, záladné ani bolestivé: „Vyšel jsem z hlubokých lesů / ve směru podzimu // Cesta vede vytrvale / k pohoří / V Beskydách jsou kopce jako hrby / mého života // Zamazávám stopy na vlastních / stezkách // Strakatý podzime / kolik mlhy bude ještě třeba odrubat / abys mi daroval skutečný chlad“ (Cesty podzimu).

Novým konstitutivním prvkem těchto veršů je humor. Zralému básníkovi nastává čas účtování a vědomí „co se stalo, nedá se odestát“ zde není projevem rezignace, ohlašující konec jednoho lidského osudu, nýbrž impulzem k další práci nad slovem u čistého stolu: „Pročítám kro-

Wigilia

Cielawość drzewek na choimie parpie,
w mienianiu miernaję się ~~z~~ wonie
synanowu re smarownym karpim.

Obrus bielutki jak śnieg
w blasku rozchwieanych świateł.
Zamieszkalistwem nasem z wieńców
wszęd pordaranych orzechów.

W polu choinka króluje –
cada w robceniach
i nagle rzyję
ciępo rodziny i podobienic.

Świątady są takie oddalone.
Za moment
rejdo do ciębie
i ~~z~~ murzyn
w tajemniczym wieńcu.

Spółki zapadły się rozposiść.
Świecimy się opodalnym światłami.
Wzupa jabanku rumiane
wszęd pordaranych i mieszolnianek,
z dźwięka planes pordaranych mi aleci
z holotowym opowiem.
Patnają na mięso sny dźwięki
zdrinione.

I wnysey chis' wieńcem
będę sobie spynyjać.
Pastorcički i kolgody
majniorda WIGILIA

Witold Prus

Bęchocin 4/188,
dnia 23 grudnia 1992r

niku / Paměť roků kmene // Vítr obrací zelené / přes žluté listy // Podzim sype popel / na hlavy milenců // Kůrovec hloubí / hlubotisk v lýku / umí dokonale / přelstít suky // Čtu dobové sny / Stojím po kolena / v napadaném listí // Pak spadl jsem pod strom / s knihou úrody / pod hlavou / do hlubokého snu // Smrtný náznak / příští úrody“ (Kniha úrody).⁶

Přiliv

Vracíme se k výchozímu bodu
s přílivem dobré vůle
puzení předtuchou
nevědomě

Z Mléčné dráhy
vezeme na Velkých vovech
hvězdný prach

Děšť

Z pochmurného vlhka
očistný liják

Kapka za kapkou
Hustý vodopád

Vzlykavý pláč nebes
v proudech vody

Naše viny nelze smýt

V následujících sbírkách *Nauka wierności*, *Przewczucie kształtu* (Předtucha tvaru; Ostrava, 1989) a ve výboru *Notatnik liryczny* (Lyrický zápisník; Warszawa, 1990, ed. M. Stepkowska) W. Przewczek vychází ze svých dosavadních básnických zkušeností, ale obohacuje je o další impulzy. Výrazně zkonkrétněly a zesílily některé motivy (víra, živly, magická čísla aj.), jež se začínají rozrůstat do širokých struktur. Mezi nimi zaujímá výrazné místo autobiografická struktura opřená o motivy místa, rodiny, pohraničí, o široce chápanou tvůrčí individualitu. Texty básní jsou delší, epičtější, volný verš bez interpunkce je stále častěji vyznačován velkým písmenem na počátku verše. Strofy jsou rozsáhlejší v délce celé lyrické situace. Vědomě začleňovaný prvek mikropříběhu orientuje autora směrem k próze. Silněji je přítomna grotesknost, jež mnohdy vyplývá z lokálních neporozumění („Z Wilsonova nádraží / začíná nekonečná cesta / Míjím sám sebe a nevím / kde se v okrese facek nachází / stanice Karvinská melancholie“; Hlavní nádraží). Noetické znejistění (ono míjení sebe sama) obsahuje také „pražská“⁴⁷ báseň *Laterna magika*, v níž se lyrický subjekt nachází zároveň jakoby na vnější straně lyrického „já“: „V klášterní vinárně / jsem se dlouho dostával / k sobě / A zdálo se mi že jsem vyšel / ponořit hlavu a fantazii / do vnitřností města /...“ V básni *Vinohrady* se lyrický subjekt dělí na dvě postavy, na jednu z minulosti a druhou z přítomnosti, přičemž interní subjekt lyrického mluvčího je záměrně nechává procházet spolu:

„Chodíme po březích / jako po tkaničce vzpomínek / Já tehdejší / Já tamten / dva očiřovaní poutníci /...“ K novým motivům patří Cikán, objevuje se básnická interpretace výtvarného umění, předměty denního užívání (deštník, metla, koberec, lednička, skříň) jsou antropomorfizovány, přítomna je laskavá ironie a častá sebeironie. W. Przewczek intenzivně pocituje nevyhasínající smutek a zůstává věrný základním humánním hodnotám, obyčejnému lidství.

Ve sbírce *Nauka wierności* (Lekce z věrnosti; Katowice, 1986) se zvýrazňuje motiv víry jak v básni *Celetná ulice*, tak v jedné z nejsilnějších básní v tomto oddíle, v *Korunním svědku*, jehož lze označit za Przewczkovu uměleckou konfesi ukotvenou v metafyzickém rámci: „Stál tak už odedávna / Nikdo neví jak dlouho / Oddělený od nás živým plotem / lži // Nikdo si nepamatoval / kdo ho sem pozval / zda obžalovaní / nebo žalobci // Stál v trnové koruně.“

Výbor *Notatnik liryczny* (Lyrický zápisník; Warszawa, 1990) je sestaven převážně z Przewczkových básní s tematikou cestování. Jsou to verše, které se vztahují k západoevropské, ale i východoevropské kulturní tradici. Opět tu registrujeme navazování na přísloví a rčení sloužící básníkovi k rozrušení konvenčních symbolů a obdaření jich novými významy. Přibývají motivy přírodních živlů, především vody, která se tu projevuje ve virtuálních souvislostech (častými motivy ve sbírce jsou lázeňská města a místa), frekventované jsou astrologické symboly, nacházíme zde symboliku magických čísel (zvláště trojky a sedmičky). Průvodním pocitem řady těchto veršů je pocit samoty, nostalgické vzpomínky, touhy po návratu domů, do míst důvěrně známých. „Na konci je vždy tečka / konkrétno: dům / na vršku kopce / Dávno už neexistuje / proto ho tak tvrdohlavě vybíráš / z paměti /...“ (Konkrétno).

Przewczkova poezie jakoby záměrně kombinuje prozaizovaný, mnohdy ironicky laděný popis empirické reality a její metaforické uchopení. Autorova metafora přes svůj avantgardní punc má velmi blízko k metafoře romantické. To je s největší pravděpodobností cenné dědictví polské poezie, veršů romantických polských básníků – klasiků, u nichž se poezie našich severních sousedů napájí jako z živého pramene dodnes. Dodejme, že jen málokterý z našich českých současných básníků je schopen se podobným způsobem vyrovnat s dědictvím našeho romantismu, především s odkazem Máchovým, právě s jeho metaforou (jakoby v prodloužení od dob baroka, od metafory Bridelovy). Většina našich písících autorů žije intenzivně spíše atmosférou maloměstského biedermeieru. Kdežto baroko, přesněji některé jeho charakteristické prvky

a rysy, je v Przeczkových básních tematizováno na několika místech, jistě s distancí či se špetkou humoru. A třeba bychom byli schopni také uvažovat o místy až „rokokové“ hravosti některých Przeczkových veršů. Vnímavého čtenáře musí na Lyrickém zápisníku nutně zaujmout Przeczkova ohromující obrazotvornost, jeho „zaklínání slov“. Fascinováni sledujeme básníkův vědomý zápas o to, jak postavit umělou hráz expanzivité své, jen s velkým úsilím krocené, fantazie. Básník klade důraz na magickou sílu slova jakoby v souladu s Evangeliiem sv. Jana – „Na počátku bylo slovo...“

Ve výboru *Przeczenie kształtu* (Předtucha tvaru; Ostrava, 1989) na sebe obrací pozornost básně Budyšin, v níž se básník ocitá na sjezdu Lužických Srbů, tedy etnika, jež svou existencí uprostřed německého moře stále obtížněji obhájí svou národní a kulturní identitu. Téma nepochybně blízké pocitu polského „menšinového“ básníka W. Przeczka jako reálné psychofyzické osobnosti. Představitel české kritiky, vandsdorfský básník, překladatel z lužické srbštiny a polštiny Milan Hrabal (*1954) se zaměřuje právě na tyto paralely: „Intelektuály reprezentovaná Lužice se zdá být vyrovnána s německou vládou, nemajíc jiný domov, možnost jiné autority. Básník Przeczek je s tím srozuměn a přece (rozuměj: przecze) neváhá užít ironie: »Všechno je vyrovnané / Seřazené / Profil společnosti / Úplná přehlídka«. Dvojsmyslně dodává: »Cihelné zdi zámku / pod patinou prachu / staletí / získaly barvy studu«. Závěrečná ozvěna: »Budyšin / Bautzen« už zřejmě nepochybuje o potřebě změny. Przeczek ji možná evokuje příliš tvrdě, ale má pravdu. Dnešní realita oproštěná od ideologických nánosů je obnaženější – Lužičtí Srbové budou existovat tak dlouho, jak sami budou chtít. Nový saský zákon to usnadňuje, ale věřme Przeczkovu hlasu, který v textech několikrát nechá zaznít jméno Dyrlich. Jméno osobnosti, která právě dnes ukazuje vrstevníkům, jak je nutné usilovat o identitu, burcuje mladou generaci k uměleckým činům a chuti převzít národní štafetu.“⁸

Lužickým Srbům je dedikována také Przeczkova poéma Sedm hlavních básní. V kultuře, která se dynamicky proměňuje, „všechny cesty se vzájemně křížují / všechny cesty blízké a vzdálené / všechny cesty bez jediného východu / z labyrintu“. Katolická Lužice mu připomíná Polsko. Vytváření národní kultury záleží v hledání funkčních řešení, balancování mezi novátorstvím a tradicí: „lužický bratranče / máme ohně na nejeden požár / stravování ohněm nehyneme / i když oba jistě pomíne / země tráví kosti vždy stejně / a nechává zeleň pro pastvu paměti / tráva nás zaroste po

smrti / když únava je zahalena mechem / rodokmen pochodu / od sedmi do sedmi / znamená tedy vše“ (Sedm hlavních básní, VII. báseň). Citovaná poéma prozrazuje prvky typické pro Przeczkův básnický styl, lapidární a úsporný ve výrazu, bohatý obsahem. K charakteristickým stylistickým prvkům veršů sbírky bezesporu patří soustředění na konkrétno, laskavá ironie smíšená s vnímáním tragiky světa, nevyhasínající smutek a vokální instrumentace textu: „Dobýváš významy slov / navzdory hlušině // Každý další nález / hřeje // Tělo s krví úsvitu / se mění / na obyčejný chléb / hledání // na vodu smíšenou s ohněm // chvějivý tvar / významu“ (Svítání).⁹ Polský kritik B. S. Kunda se domníval, že je tomu tak pod vlivem lidové poezie, o čemž vypovídají četné vazby na lidovou píseň.¹⁰ Dodejme, že se Przeczkova lyrika napájí nejenom z pramenů tvořivosti folklorní, jak je to dobře patrné z některých básní, např. z básně Psalterz zaolziański (Záolžský žaltář), která je věnována H. Jasickovi a za níž autor obdržel I. cenu v básnické soutěži organizované v rámci Varšavského básnického podzimu v r. 1975, a ze sbírky *Stoletý kalendář – Stuletni kalendarz*, ale především z polské národní poezie. W. Przeczkovi jsou bezpochyby blízcí autoři čeští, slovenští, lužickosrbští aj., jak lze usoudit z četných dedikací Przeczkových básní, z jeho rozsáhlých kontaktů s mnohými významnými spisovateli (překladaři či osobnostmi kultury obecně) u nás, v Polsku či jinde v zahraničí.

Pramen

Bogusławu Żurakowskiemu

Podkožní voda horoucně
vytryskla ze země
do vzduchu

Přivedená k bodu varu
zmírňuje bolest

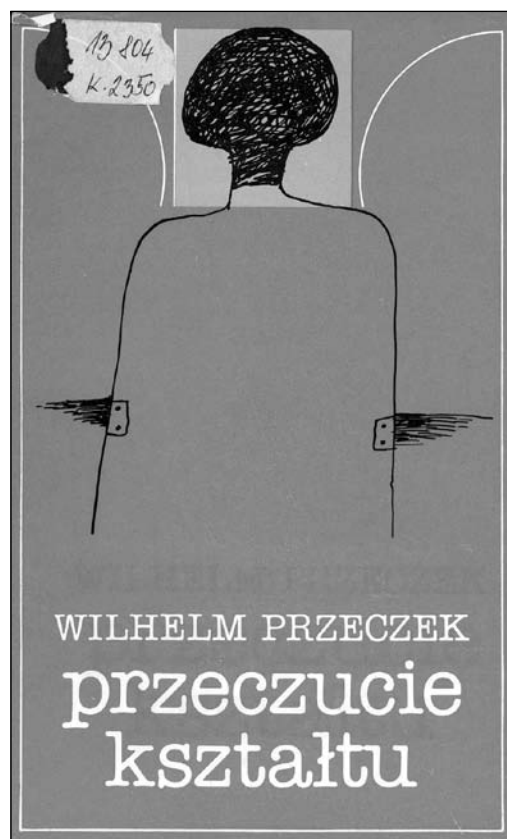
Z pramene vyvěrá péče
o zdraví

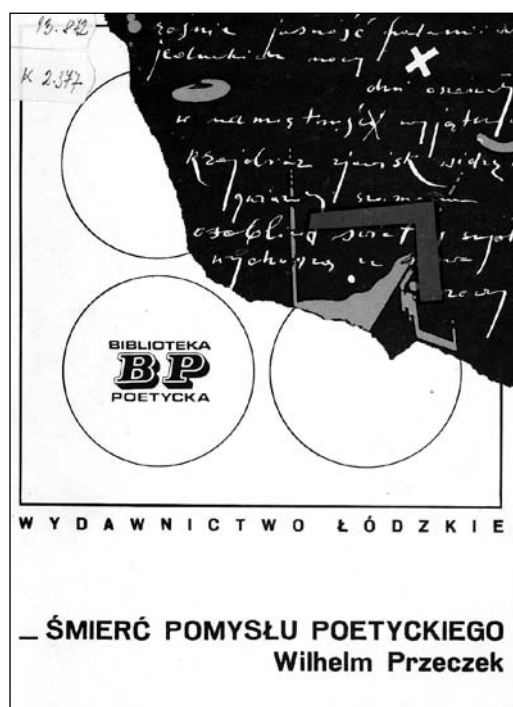
Zachoval jsi věrnost břehům

Mocný proud hlubin
nutí k prudkému průtoku

tehdy strháváš uzdu Zemi

Neseš hněv řeko
Hněv jehož se živel
nikdy nedokáže vzdát včas

Den

V koruně poledne včely
přivolávají červenec
Na kopcích vydešený vzduch
hledá úkryt
před žarem

A tak uprostřed vedra
cítím den
prožitý až k bolesti
kravou vůní
malin

Cesty podzimu

Vyšel jsem z hlubokých lešů
ve směru podzimu

Cesta vede vytrvale
k pohořím

V Beskydech jsou kopce jako hrby
mého života

Zamazávám stopy na vlastních
Stezkách

Strakatý podzime
kolik mlhy bude ještě třeba
odrubat
aby mi daroval skutečný chlad

(Je škoda, že z Przewczkova korespondence byl dosud vydán pouze zmíněný knižní soubor dopisů s W. Kazaneckým.)

V rozsáhlém výboru *Dym za paznokciami* (Kouř za nehty; Opole, 1992), připraveného k vydání polským básníkem a publicistou Harrym Dudou (*1944), projevuje se W. Przewczek opět jako bystrý a citlivý pozorovatel empirické skutečnosti i jako slezský regionalista, chápeme-li regionalismus pozitivně – ve smyslu určitého stavu společenského vědomí, které dominuje ve společnosti obyvatel regionu a v jejich názorově tvůrčích kruzích (a které se váže rovněž k ekonomickým, kulturním a politickým aktivitám regionálního společenství): „Horo beskydských chlapů / Chatu nám oheň slízal / Jazyky plamene / nezrazují // Horo / s kapličkou svatě Anny / pohlížeš na nás jak žijeme // Samoty na tvých svazích // Jakým jazykem / sdělíš tajemství / umírání // Dětem pohádky / promlčení // Radosti nedopřeje / ani těšíňanka“ (Kozubová).¹¹

Avantgardní typografie básnických textů, nápaditě a dovedně využívající grafických možností počítačové sazby, a intenzivnější expresivita básnického obrazu, patrně pod vlivem Georga Trakla (1887-1914), k němuž se básník také hlásí (podobně jako se ke Traklovi hlásil Jan Skácel¹²), jsou typickými znaky sbírky *Mapa białych plam* (Mapa bílých skvrn; Český Těšín, 1995), která představuje Przewczkovo nové vykročení ve vývoji autorské poetiky. W. Przewczek se ve sbírce vrací k některým dřívějším charakteristickým motivům, aby je přehodnotil a nově osvětlil z perspektivy vyzrálého slovesného umělce. Výrazněji než dřív se v ní

ozývá potřeba bilancování životní pouti a vlastního osudu, jež ústí v naději na lepší příští: „Nasměřuj mé nohy na cestu předurčení / Zvítězí víra nad rozumem / teď tedy vyjdu mimo sebe // Přinejhorším posbírám do hrsti / vlčím právem / odlišné zvyky // Projdeme životem / Pro všední záležitosti nepoznáme sami sebe / Ať nastane další spálení světa // Byla ve mně cesta / obešel jsem kruh / Na pastvisku osudu / mě provází postava / zaklínače slov // A jestli uslyším v mém zpěvu tvůj hlas / budu klidný na počátku / nové cesty“ (Zvětšená prosba). Ve finálním trojverší básně jako by se ozývalo křesťanské eschatologické hledisko, naznačující, jakým směrem se bude ubírat Przewczkova další tvorba.

Ve sbírce *Małe nocne modlitwy* (Malé noční modlitby; Cieszyn, 1996) W. Przewczek úspěšně pracuje se žánry modlitby a litanie.¹³ Využívá sice zavedených žánrových a veršových schémat, ale objektivně je naplňuje neobvyklými obsahy. Zjevné jsou tvarové kvality veršů sbírky, především jejich rytmus. Některé v básních ztvárněné představy a ideje, pro něž nemáme oporu ve vlastní empirické zkušenosti, umožňují vnímateli překročit prahy, které běžně utvářejí obraz světa v jeho vědomí a vedou čtenáře k dosažení transcendentního recepčního zážitku: „Pane tam v moři všehomíra / Tomáš ani dnes není němý / Věrnost na cestách neumírá / A já? Prosím o odpuštění // Promiň mi cesty klikaté / čas od času i odkud nikam / Nic tu a tam nebylo svaté / a ty ses na to doved dívat // Pane ty chápeš lidskou slabost / i příliv pýchy netrestané / K tobě se zvedá moje žádost: / Promiň mi Promiň Promiň Pane“ (Věrná víra).¹⁴ Nelze neregistrovat ontologickou hlubinu existence ve verších oslovujících přírodní jevy. V básni Litanie k mýtinám je bůh přítomen v přírodě a Przewczkova filozofie tady má blízko k filozofii lidové: „stromy moje v ztraceném lese / označené nejistotou osiky / lese můj smíšený pod tíhou dýmů / buky podzimní v objetí studu / pile všech datlů / tady není platná / Bože tajemství Hřibového / zatří pryskyřici poraněný kmen / v kořenech chvění / třesavka předtuchy / ... / drobnolistá lípa i ty ořechu / nechť rostou výzvy / modlete se s námi v této litanii / modli se spolu se mnou borovice / prostore jasnější / sny onirické s námi / nad mýtinami // stromy vezdejšího lidského pohrdání / slozte pichlavé dlaně smrky / v dalekém šumu vousaté jehličnany / stromy nevšední krásy / les si vás vymodlil / na krcích osik zubaté korály / a divoký tanec seker / vpily se pily do dřevěných slojí / drvoštěp se stal katem / v tom lese bydlí démon dobyvačné chtivosti / Bože obyčejných stromů // litanie litanie litanie / nad mýtinami“ (Litanie k mýtinám).

Przeczkova lyrika má nepochybně bezprostřední, autoreprezenční charakter, vyjadřující určitou náladu nebo podávající zprávu o neopakovatelném prožitku a evokující více či méně důležitou vzpomínku. Proto byl výbor Przeczkových veršů z cest nazván *Intimní bedekr*, přičemž slovo „intimní“ poukazuje na původně důvěrnou, soukromou fixaci básníkovy prožitku a jeho vzpomínek, teprve později zpřístupněnou čtenáři, a pojem „bedekr“¹⁵ zde má funkci etikety přiřazené k tematicky vyhraněným básnickým textům, které v čtenářské konkretizaci nabývají povahy neobvyklého průvodce po stopách autorových poutí.

Intimní bedekr je českým výběrem z Przeczkovy tvorby do r. 1998 z jeho starších i novějších básnických knížek, avšak jedná se o výbor specifický, respektující chronologii sbírek, z nichž byl pořízen. Vznikl tak básnický cestopis, ve své podstatě rezignující na faktografii a dokumentární hodnotu popisu cesty do cizích zemí a krajin – nebo do různých míst autorovy vlasti – ve prospěch čisté nebo částečné literární fikce. Pojem „vlast“ je u W. Przeczka významově zatížen, neboť jde o příslušníka národnostní menšiny, narozeného a trvale žijícího v zemi, která je „vlastí“ jiného etnika; bylo nepochybně vynaloženo velké úsilí – byť s různými výsledky – na to, aby se i Poláci z českého Těšínska cítili v Československu a v České republice jako ve své vlasti. Básník si tuto otázku pro sebe vyřešil veršem z básně Zlatá koruna: „Ve vlasti mého srdce obíhá zlatý / Ve vlasti mého těla obíhá koruna /.../ Jedna je moje vlast: ZLATÁ KORUNA /.../“¹⁶ Sociálně-společenský kontext básně orientuje interpreta zároveň k zajímavému jevu, tzv. teorii dvou vlastí Poláků na Těšínsku. Ta byla prosazována v 50. letech minulého století nejprve Pawłem Cieślarem (1902-1983), veřejně odsouzeným na konferenci KSČ v r. 1952 za vypracování tzv. „nacionalistické platformy“¹⁷ později – po polském říjnu 1956 – znovu oživovaná mezi polskou menšinou a dodnes populární mezi polskou „menšinovou“ inteligencí.¹⁸ W. Przeczek se ve finále básně snaží pocít dvojí vlasti – malé „materiální“ vlasti (małej ojczyzny) v České republice a velké „duchovní“ vlasti (Rzeczpospolita Polska) – sjednotit v metafoře, jejíž význam (podvědomě počítáme s tím, že koruna je zlatá) je nově aktualizován symbolem dvou mincí – české koruny a polského zlotého. Výbor *Intimní bedekr* jako svého druhu básnický cestopis se konečně završuje i ve smyslu noetickým.

W. Przeczek se jeví jako básník kulturních kontrastů: jak karvinských dolů, tak beskydské přírody („Mé oči / se zřítelnicí kříže

s haldami Karviné / s doly Ostravy a hrbem Kozubové“; Vzpomínka). Jinak řečeno: přírody neživé a živé. V Przeczkově poezii tyto protikladné obrazy existují na stejné úrovni vedle sebe a jejich hierarchie není autorem vyjádřena přímo, ale vyplývá ex post ze střetání různých prvků.¹⁹ Civilizační výtvoři nejsou ani dobré, ani zlé: „nad černým rybníkem krčí se halda / v uschlém rákosí / vítr rozhlašuje / že dobro a zlo se pozná jen po skutcích“ (Souhlas se smrtí Karviné). W. Przeczek je věrný tradici rodného regionu, z něhož čerpá mnohé podněty, ale zároveň nezastírá, že je občanem dvou kultur – rodné polské a přisvojené české: „Připoutal jsem se k té zemi / nebo jsem byl připoután? / Nebe je tu proměnlivé / Dýmy přiliš často sužují obzor / Za nocí se vrací otázka / jako hymna / Gdzie jest mój Kraj? / Kde domov můj? // Hory se stejnými názvy / Tatry Tatry / Beskidy Beskydy / Karkonosze Krkonoše // Podobní lidé / a přece se odlišují / Potřebujeme víc porozumění než chleba / Z jakých hlubin se bere ta kost? // Dolujeme ve vlastních vnitřnostech / Sbíráme kameny do zásoby / Za kopci skrýváme / soukromé prostory neprozkoumaných sluncí // Přisaháme na kosti pradědů / stejný úsvit / generací / Předpověď počasí na zítřek století / na všechny časy // Pokus o pochopení / rozdílného / soužití“ (Kosti pradědů).

W. Przeczek byl básníkem jak regionálním (budeme-li chápat region jako část světa, která je vnímána bolestněji než neznámé regiony), tak univerzálním. Dokonce byl Evropanem, jak o tom vypovídají (nejen) básně s tematikou cest. Lokální obzor překračuje poezií, která je neustálým zápisem protikladů, jež rozum nedokáže odstranit, jako subjektu a objektu, času a prostoru, vzdálenosti a blízkosti, regionalismu a universalismu. Kategorii, která tyto protiklady, ale i vrstvení významů, zkoumání významového potenciálu slov, dokáže uchopit, je paradox. Pouze paradox spojuje dobro a krásu, materiální a duchovní, dobývá sekundární významy z empirické skutečnosti.²⁰ Snad proto je obtížné najít klíč k pohraniční řece Olze, onen klíč k regionu, proto básník sahá jen po paklích. Kvůli tomu není potřeba hledět na Wilka (jak mu přezdívali přátelé) Przeczka výhradně „vlčím pohledem“ (Vlkovo svěření).

W. Przeczek nikdy nebyl takzvaným „těšínským bardem“ a nejspíš jím ani nikdy netoužil být. Byl moderním polským básníkem, kterému byla současně cizí aspirace regionálních autorů, úzce spojené s prostředím a čtenáři, jejichž specifickým potřebám svou tvorbou slouží. Wilhelmovi Przeczkovi zůstává jak polská, tak zejména česká literární kritika stále hodně dlužna.²¹

Pouliční ruch

Boženě a Ryszardu Gabrysovi

Nemohu přejít přes cestu
Od rána trčím u světla
Dokonce už i zebra se mi směje

Na druhé straně onoho pohybu
je vidět jasný bod
Zelené světlo přivětivě mrká
a já jsem se ani nepohnul

Soucitný chodec ukazuje na mé
nohy

Až nyní vidím že jsem přirostl
k chodníku kořeny
chodidel

Ukolébavka

Melodie se mnou vycestovala
daleko
V ní nacházím ozvěnu tvého
zpěvu

Kolébá zemi
hlavičku nemluvněte
Vitr skřípe
Zvonky dávných pocitů

Jen nerozmyšl
minulé příběhy
které nám pod víčka snáš
sen

Můj kůň

Vlaje hřívá čisté krve
Přetěžko stoupá můj kůň
ke konci brázd v čase orby
slovo země

Můj kůň není zdravý
Je unášen představivostí
Často se lopotí

Prohlíží si sousední políčka
a nejraději by se smál

**Poezie Wilhelma Przeczka
v překladu Libora Martinka**

- 1 W. Przeczek překládal současné české a slovenské spisovatele Antonína Bajaju, Ivana Binara, Jana Drozda, Milana Hrabala, Zeno Kaprála, Boženu Klímovou, Vlastimila Kovalčíka, Jaroslava Kovandu, Evu Kotarbovou, J. H. Krchovského, Lydii Romanskou, Zdeňka Rotkela, Miroslava Stoniše, Miloše Vacíka, Karla Vůjtku, Jindřicha Zogatu a jiné. Podrobněji viz Libor Martinek, *Současná překladatelská aktivita polských spisovatelů českého Těšínska*. In: *týž, Polská literatura českého Těšínska po roce 1945*, Opava, Slezská univerzita 2004, s. 147-148.
- 2 Przeczkovy básně v překladu L. Martinka interpretoval básník a písničkář Jiří Dědeček v televizním pořadu *Cizí slovo poezie*.
- 3 Není-li uvedeno jinak, citace v textu přeložil Libor Martinek.
- 4 Přeložil Karel Vůjtek.
- 5 Přeložila Vlasta Dvořáčková.
- 6 Přeložil Jindřich Zogata.
- 7 Spolu s H. Jasiczkem a mladším J. Sikorou patřil W. Przeczek k těm těšínským básníkům, které výrazně ovlivnil *genius loci* Prahy.
- 8 Milan Hrabal, *Průvodce krajinou srdce slezské a lužickosrbské menšiny, Děčínský deník*, 1998.
- 9 Přeložila Eva Sobková.
- 10 Bogusław Sławomir Kunda, *Poezi Zaolzia*, In: *Słowa i krajobrazy. Antologia poetów zaolziańskich*. Ed. B. S. Kunda. Katowice, Wydawnictwo Śląsk, 1980, s. 22.
- 11 Přeložila Vlasta Dvořáčková.
- 12 Zdeněk Kožmín, *Skácel*. Brno, Jota, 1994, s. 33-35.
- 13 Litanie (z řec. *litaneia* = prosba) – „druh modlitby, prosebná píseň předkřesťanských kultů obracející se s přáním či prosbami ve výřtu k božstvu, které vyzývá a opakovaně apostrofuje. (...) Svou emfaticností (naléhavostí) a patosem, repetiční a variační kompozicí v aktualizaci vyhovuje i moderní lyrice (zvl. spiritualistické). Lyrický mluvčí se však většinou neobrací k nadosobní síle, ale kontext litanického žánru apostrofovanou bytostí povyšuje do role, k níž je třeba vzhlížet...“ (viz Ladislava Lederbuchová, *Průvodce literárním dílem. Výkladový slovník základních literárních pojmů literární teorie*, Praha, H&H, 2002, s. 170). Podobně litanii definuje *Podręczny słownik terminów literackich*, Warszawa, Open, 1995, s. 128: „litanie (gr. *litaneia* = *blaganie*) – jedna z form odprawianej zbiorowo modlitwy: składa się z paralelnie ułożonych formuł oraz identycznej na nie odpowiedzi (np. *zmiłuj się nad nami*). Do litanii nawiązują liczne utwory reprezentujące poezję świecką.“
- 14 Přeložil Karel Vůjtek.
- 15 Baedeker = knižní cestovní průvodce vydávaný v současné době ve Stuttgartu v SRN německou vydavatelskou rodinou pocházející od D. Baedekra († 1716).
- 16 Překlad Ericha Sojky.
- 17 K činnosti P. Cieślara srov. heslo Ciešlar, Paweł. In: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*, sešit 3., Opava – Ostrava, Optys – Ostravská univerzita v Ostravě, 1995, s. 27-28. (Autorem hesla je Milan Myška.); Stanisław Zahradnik, Paweł Ciešlar i jego „Platforma“, *Zwrot*, 1990, č. 6, s. 10-16.
- 18 Magda Plačková, T. zv. teorie dvou vlastí Poláků na Těšínsku v 50. letech, *Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy*, 1997, č. 2, s. 15-17.
- 19 Bogusław Sławomir Kunda, *Poezi Zaolzia*, op. cit., s. 22.
- 20 Na tomto místě vycházíme z úvah obsažených ve statí Alfreda Wolneho Wilhelm Przeczek – poeta regionalny czy uniwersalny? In: *Acta Facultatis philosophicae Universitas Ostraviensis, Studia slavica*, 1993, č. 3, s. 214.
- 21 Srov. Libor Martinek, *Recepte literární tvorby spisovatelů polské národnosti menšiny českého Těšínska po roce 1990*. In: *týž, Polská literatura českého Těšínska po roce 1945*, op. cit., s. 162, 168.

Těšínská kulturní výročí

Národopisný soubor „Slezan“

Květa Rusková – Klimšová

Psal se podvečer 3. prosince roku 2005 a sál Těšínského divadla byl nabit k prasknutí. Ne, diváci do divadla nepřišli na koncert některé z televizních „star“. Přišli, aby shlédli jubilejní koncert národopisného souboru „Slezan“, který byl připraven jako připomínka padesátého výročí jeho vzniku. Kolik generací se již ve „Slezanu“ za těch padesát let vystříдалo, kolika generacím diváků soubor udělal svým vystoupením radost. Řadami českotěšínského „Slezanu“ prošly stovky chlapců a děvčat, mužů a žen, hudebníků, zpěváků a tanečníků, a soubor si získal skvělou pověst. Současní i bývalí členové souboru nám připravili krásný prosincový večer plný vzpomínání.

Aranžmá koncertu a choreografie byly pojaty jako ukázky - krojů, zvyků a tanců - čtyř folklorních oblastí české části Těšínského Slezska, chybělo jen frýdecké „Lašsko“. A tak v úvodní části, nazvané „Těšínská“, jsme shlédli přípravy na svatební obřad s tklivými a zádušnými melodiemi, vystřídányi později bujaře veselými ukázkami poobřadních her mládeže. Následovala část „Orlovská“, pak „Jablunkovská“ a nakonec „Goralská“ se starodávným tancem „ověňžokem“ z hrčavského česko-polsko-slo-

II. část

Zbyšek Ondřeja

venského pomezí. To již z publika i interpretů opadla počáteční upjatá tíha zodpovědnosti a soustředění a tanečníci vířili za zvuků známých melodií dál na scéně divadla. Závěr koncertu patřil zbojnické písni „Ondrášu, Ondrášku...“ a představitel legendárního janovického zbojníka Ondráše, doprovázený svou družinou, předvedl roztleskanému publiku náročný mužský tanec. Následovaly gratulace, projevy, koncert doprovázela příležitostná výstava ve foyer divadla. Bylo to důstojné vyvrcholení oslav, kterými si českotěšínský „Slezan“ v roce 2005 připomněl již padesát let své existence.

„Slezan“ si zaslouží naše uznání, nejen za krásná živá vystoupení, ale rovněž za to, že ve svém projevu i ve všech vystoupeních až úzkostlivě dbá na věrnost a autenticitu. Při jeho vystoupeních jsou k vidění mužské a ženské oděvy, které jsou věrnými napodobeninami skutečných krojů, jaké se na území Těšínského Slezska nosily v minulosti a jejichž vzory pečlivě schraňuje Muzeum Těšínska ve svých depozitářích pro budoucí generace. „Slezan“ vystupuje zásadně ve věrných rekonstrukcích těšínských, jablunkovských, orlovských a goralských krojů, které

*Dětský národopisný soubor
Slezánek s primášem
Matyášem, kolem r. 1947*

podle kreseb Josefa Mánesa a dalších inspirativních zdrojů pro soubor navrhla a vytvořila Jiřina Králová, jejíž sbírka textilií, těšínských šperků i fotografická a kresebná dokumentace je dnes uložena z větší části v Muzeu Těšínska a stala se základem současného mimořádně rozsáhlého a z etnografického hlediska hodnotného sbírkového fondu Těšínska. Při vystoupení Slezanu slyšíme a sledujeme obřady, tance, lidové nápěvy i říkadla ze Slezska, které „Slezanu“ čerpá nejen z vlastních poznatků, ale především z výsledků rozsáhlého dlouholetého etnografického a folkloristického výzkumu, který prováděli na Těšínsku pracovníci Muzea Těšínska, Muzea Beskyd a Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.

Řekněte – které regionální muzeum se může podobnou živou prezentací výsledků muzejního výzkumu a to na špičkové umělecké úrovni pochlubit? Téměř žádný ze současných folklorních souborů, a to nejen v Česku, se neubrání alespoň špetce komercializace. Běžné jsou např. drobné odchylky v podobě prezentovaných lidových krojů, užívaných doplňků jako jsou šperky, stuhy, pentle či výšivky, pro někoho snad nepodstatné, z hlediska autenticity však mimořádně důležité. Důležitý je i jazyk, užívané nářečí, způsob zpěvu i některé nonverbální výrazové prostředky. A svou roli sehrává i důstojné vedení průvodního slova... Snad se takovým drobným podbízáním některé soubory snaží přilákat více zájmu veřejnosti o folklorní vystoupení. Snad i mládeže do svých řad. Ale „Slezanu“ se to daří i bez toho. A přesto jeho vystoupení jsou vždy živá, zájem veřejnosti o vystoupení „Slezanu“ je pokaždé veliký. V tom, jak „Slezanu“ trvá na původních vzorech a pečlivě dodržuje skutečně zaznamenané projevy těšínské lidové kultury, slova, tance a zpěvu je velká zásluha, hodnota a nesmírný, dosud nedoceněný příspěvek souboru k uchování lidové kultury nejvýchodnějšího koutu České republiky – Těšínského Slezska.

Národopisný soubor „Slezanu“ vznikl

v Českém Těšíně na popud zapáleného vlastenecky smýšlejícího učitele a badatele Bedřicha Havlíčka. Neobešlo se to bez období příprav, shánění krojů, dokumentace nápěvů, tanců i zajišťování prostor pro zkoušky a vystoupení. Také personální zajištění bylo důležité. První vedoucí se stala učitelka - a zároveň členka stejnojmenného pěveckého sdružení - Květa Rusková – Klimšová. Ustavující zkouška souboru proběhla v Českém Těšíně 21. prosince 1955. Počátky činnosti „Slezanu“ nebyly jednoduché, přesto soubor záhy začal vystupovat nejen doma na Těšínsku, ale také na folklorním festivalu ve Strážnici a také v zahraničí. Prvním vedoucím souboru byl Ladislav Palla, po něm Miroslav Palla, Aleš Konečný, od roku 1959 Eva Šinoglová a konečně od roku 1964 Boleslav Slováček. Soubor byl – a dodnes je – složen ze dvou částí – muziky a tanečníků. Proto vzpomeňme také primáše muziky „Slezanu“, jimiž byli Pavel Rusek, Václav Stuchlý, Bohuslav Matyáš a od roku 1963 Miroslav Kyjonka, který se střídá od

Bedřich Havlíček

*Blažena a Boleslav
Slováčkovi v jablunkovském
(jackovském) kroji*

Čepení, příprava na vystoupení

Jiřina Králová

Slezan při vystoupení

Významným, přelomovým obdobím v životě „Slezanu“ byl rok 1990. Politické změny, které na přelomu let 1989-90 přinesly do tehdejšího Československa po mnoha letech demokracii a svobodu projevu, přinesly také nebývalé možnosti pro rozvoj zájmové umělecké činnosti. Perličkou tehdejšího působení se stalo vystoupení „Slezanu“ na prvním reprezentačním plesu Občanského fóra. I když „Slezan“ byl vždy apolitický, tímto vystoupením se jednoznačně přihlásil k demokratickému procesu a podpořil tak změny politické orientace nejen v Českém Těšíně, kde se ples konal, ale i v širokém okolí. Dnes si jen málokdo vzpomene, s jakými ovacemi bylo tehdy vystoupení „Slezanu“ v nabitěm sále „Na Střelnici“ v Českém Těšíně přijato... Soubor se také v roce 1990 poprvé dostal soukromě za hranice – tedy již ne s posvěcením státní agentury a pod dohledem estebáků jako tomu bylo dosud. Po mnoha letech bylo možné přejet československé státní hranice na Západ a tak se cílem prvního komerčního zájezdu stala Francie a Belgie. Po tomto historickém zájezdu bylo členy souboru zvoleno jeho nové vedení a českotěšínský „Slezan“ se do zahraničních vystoupení začal pouštět stále častěji. Postupně navštívil nejen sousední země, Slovensko, Polsko, Německo, ale také např. Francii, Belgii, Itálii, Norsko, Španělsko, Turecko, Bulharsko, Kypr, Rusko a dokonce i Indii. V rámci oslav 80. výročí vzniku města Českého Těšína „Slezan“ vystoupil v roce 2000 na velké společenské akci spojené s výstavou o dvojměstí Těšín-Český Těšín a koncertem v Českém centru ve Varšavě, kde reprezentoval nejen své město, ale celou Českou republiku a to před početným publikem složeným z významných osobností varšavské kultury, politiky a před řadou diplo-

matů a novinářů. O úspěších souboru ve světě svědčí množství získaných ocenění. Mezi ty nejvzácnější patří cena „Laureát Strážnice“ z roku 1964, „Bronzový řetěz“ a „Stříbrný hrozen“ z francouzského Dijonu z roku 1974 a „Cena Peera Gynta“ z Norska z roku 1995. Přes četná zahraniční vystoupení „Slezan“ nikdy nezapomněl ani na domácí publikum, o čemž svědčí jeho pravidelná účast na „Slezských dnech“, pořádaných Maticí slezskou každoročně v září v Dolní Lomné, a také například vánoční koncerty. Výsledkem takové „vánoční“ spolupráce se skvělým karvinským dětským pěveckým sborem „Permoník“ bylo i natočení společného CD s názvem „Ten vánoční čas“. Koledy pak byly úspěšně uvedeny v Německu i u nás doma.

Ohlížíme-li se za padesátiletou historií národopisného souboru, mějme na paměti, že je to

organismus živý, citlivý na sebemenší zásah zvenci i na každé vnitřní napětí a neporozumění. Kdo pracoval s podobným souborem individualit, zvláště v uměleckém prostředí, ví, jak bývá někdy těžké pevně vést takovou loď po rozbouraných vlnách do klidných vod domovského přístavu. O to větší uznání dnes sklízí její dnešní kapitán, dlouholetý vedoucí „Slezanu“ Boleslav Slováček. Zřizovatelem souboru, tím, kdo mu poskytuje i tolik potřebné zázemí onoho domovského přístavu je již řadu let, KaSS – Kulturní a společenské středisko „Střelnice“ v Českém Těšíně. Svojí podporou souboru se netají ani radnice a město Český Těšín. Přejme „Slezanu“, aby mu ta podpora vydržela, aby měl vždy alespoň takový přístav, jaký má dnes. Padesát let úspěšné činnosti a reprezentace města i celého regionu je pro to, myslím, dostatečným zdůvodněním.

Zajímavý nález měkkýše sudovky žebernaté (*Sphyradium doliolum*) v české části Těšínského Slezska

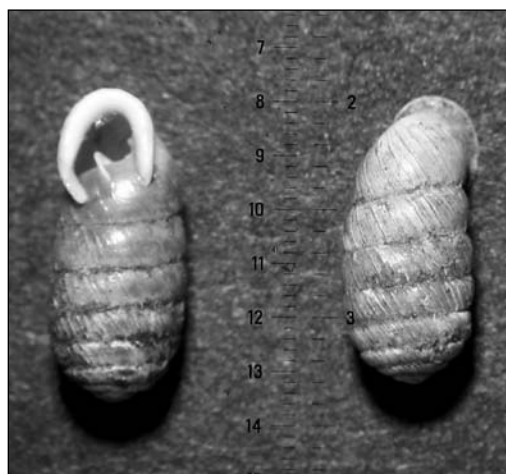
Jiří Kupka

V měsíci září 2005 byl prováděn předběžný průzkum malakozoologicky doposud neznámé lokality „Jeruzalém“ (místní pojmenování) ve Stanislavicích na Těšínsku. Jedná se o starý zarostlý lom na těšínit, nacházející se na pravém břehu Chotěbuzky (těsně za můstkem) asi 150 m severně po místní komunikaci vedoucí z prudké zatáčky silnice z Českého Těšína směrem na Havířov.

Z geologického hlediska je lokalita zajímavá a ojedinělá přirozeným výchozem hornin těšínitové formace, se zjevnou polštářovou texturou, dosahující místy velikosti až 1 m (Kábrtová, 2001). Právě zde byly nalezeny dva exempláře (1 živý a 1 prázdná ulita) měkkýše sudovky žebernaté (*Sphyradium doliolum*, polsky: poczwarówka maczugowata), jehož výskyt je uváděn z okolí Cieszyna (Wiktor, 2004), avšak v české části Těšínského Slezska doposud nebyl jeho výskyt prokázán (Mácha, 1997), nejbližší až ze Štramberka.

Ulita sudovky žebernaté je válcovitého tvaru, výška 5-6 mm, šířka 2,5-3 mm, s 9 závitů. Povrch ulity je na horních závitěch pravidelně řídce žebírkovaný. Ulita je u živých exemplářů šedohnědě

zbarvená. Obývá stinné a vlhké lesy, kde ji můžeme najít v půdní hrabance, v suti, pod kameny a listím. Přednost dává vápnitému podkladu. V Červeném seznamu měkkýšů České republiky je vedena jako téměř ohrožený druh (nearly threatened, NT). V Polské republice jej uvádí „Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce“ jako zranitelný druh (vulnerable, V).

Sudovka žebernatá
(*Sphyradium doliolum*)
Foto Jiří Kupka

Literatura

Juříčková L., Horsák M., Beran L.: Check-list of the molluscs (Mollusca) of the Czech Republic. – Acta Soc. Zool. Bohem., 2001, č. 65, s. 25-40.
Kábrtová, J. Těšínitová formace Beskyd. Těšínsko, 46, 2001, č. 4, s. 27-29.
Ložek V.: Klíč československých měkkýšů. Bratislava. Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie, 1956.

Mácha, S.: Přehled výzkumů měkkýšů ve Slezsku a na severní Moravě (Česká republika). – Časopis Slezského Muzea (A), Opava, 1997, č. 46, s. 71-93.
Wiktor, A.: Ślimaki ładowe Polski. Olsztyn. Wydawnictwo MANTIS, 2004.

K jubileu Aleny Matějové

Tomáš Adamec

PhDr. Alena Matějová

Na počátku roku letošního roku odešla do penze PhDr. Alena Matějová, dlouholetá ředitelka Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku.

Alena Matějová se narodila 4. prosince 1945 ve Václavovicích. Středoškolské vzdělání nabyla na Gymnáziu v Bílovci a následně vystudovala na Filozofické fakultě Univerzity J. E. Purkyně v Brně obor archivnictví. Roku 1983 dosáhla titulu PhDr.

Do Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku nastoupila v roce 1966, poměrně snadným výpočtem tedy dojdeme k závěru, že práci pro archiv věnovala čtyři desítky let. Uvědomíme-li si navíc, že takřka celou dobu stála v čele této instituce jako ředitelka, je nám jasné, že veškeré dění v archivu a kolem archivu je spjata s jejím jménem.

V šedesátých letech se archiv stále ještě konstituoval, hledaly se pro něj vhodné prostory, personální stav byl rozkolísaný a víceméně nedostačující. Ani sedmdesátá léta na tom moc nezměnila. Archiv se sice přestěhoval ze sedmi oddělených provizorií do jednoho uceleného, ale pořád hodně chybělo ke spokojenosti. V osmdesátých letech už se zdálo, že se vedení archivu podařilo najít stejnou řeč s funkcionáři na rozhodujících místech a že by se věc mohla pohnout kupředu, ale ani tentokrát to nevyšlo. Nová archivní budova, která byla otevřena na Bezručově ulici v Místku v roce 1996, se tedy dá považovat určitým způsobem za vyvrcholení snažení ředitelky archivu o důstojnou schránku

pro archiválii i důstojné podmínky pro důležitou práci zdejších archivářů.

Čtyři desítky let práce Aleny Matějové v archivu jsou dokumentovány stovkami metrů zpracovaných archiválií, množstvím archivních inventářů, z nichž můžeme jmenovat alespoň podíl na zpracování fondů okresních úřadů Frýdek, Místek či Okresního národního výboru Frýdek-Místek, nebo zpracování fondů Archiv města Frýdku a Archiv města Místku. Její práce je dále doložena nesčíslnými skartacemi, množstvím přednášek a řadou popularizačních článků v tisku i vlastivědných časopisech. To vše je nutno doplnit neustálým zápasem o archiv jako takový, o jeho fungování, úsilí o zjednání respektu této instituce na veřejnosti i na příslušných místech a obhájení jejího práva na samostatnou budovu.

Alena Matějová se tedy nakonec dočkala naplnění svého dlouholetého úsilí - účelové výstavby archivní budovy, která je i přes některé nedostatky velkým a nesmírně důležitým počinem pro současnost i budoucnost zdejšího archivnictví. V nových prostorách pak pomáhala na přelomu tisíciletí svým citlivým, přátelským, někdy až mateřským přístupem uvádět do archivního života nejmladší generaci archivářů, které nakonec také výsledky své bohaté činnosti předala. Jelikož se i po odchodu do důchodu rozhodla v archivu dále pracovat alespoň na částečný úvazek, může sledovat, kam to její pokračovatelé vedou. Doufejme, že bude spokojená, a do dalších let jí popřejme hodně zdraví, štěstí a osobní pohody.

Erich Šefčík (1945-2004)

Janusz Spyra

Úmrtí každého člověka je bolestnou ztrátou pro jeho nejbližší. Odchod osoby, která se zasloužila o výzkum a prezentaci regionální historie, je ztrátou pro celou historickou, muzejní a kulturní společnost. V případě Ericha Šefčíka nám bude chybět také jeho neobyčejná, vzdorovitá osobnost a specifický humor. Nemuseli jste číst jeho práci, ale všichni znali jeho osobu, jeho humor a vtipy a také názory, které byly někdy vyslovené hodně ostrým jazykem. Byl známý také v Polsku a Německu, kde měl spoustu přátel a spolupracovníků.

Velká část vědecké činnosti Ericha Šefčíka je spojena s Těšínskem, třebaže odtud nepocházel a ani zde nebydlel. Narodil se 2. července 1945 v Kravařích ve Slezsku v české rodině pocházející z Moravy¹.

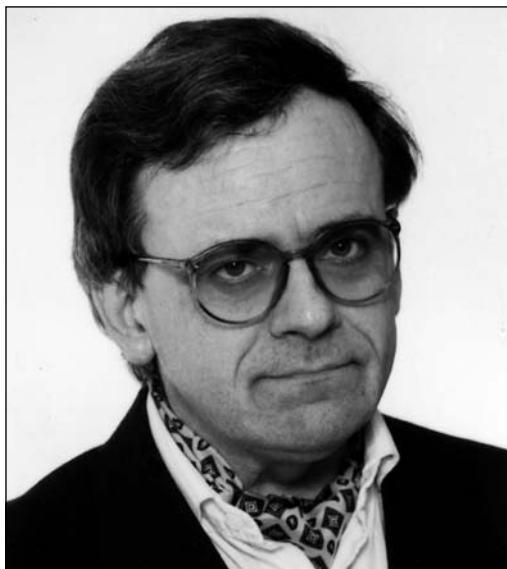
Po ukončení střední školy v Hlučíně studoval v letech 1963-1968 obor archivnictví na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně. V posledním ročníku studia již pracoval jako archivář ve Státním archivu v Plzni. V letech 1969 – 1977 pracoval v Zemském

archivu v Opavě, do roku 1976 byl vedoucím jeho pobočky v Janovicích u Rýmařova. V roce 1973 obhájil na filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci titul doktora filozofie. Z politických důvodů mu nebylo umožněno získat další vědecké tituly. Již na vysoké škole se začal zajímat o dějiny Těšínska, kdy obhájil diplomovou práci na téma Zlomky zemských desk těšínských z let 1611-1836. Jeho první vědecké práce se týkaly historie tohoto regionu, mezi jinými tématu těšínských zemských knih z 16.–18. století a taky sfragistiky těšínských Piastovců². Podrobněji se zabýval zemským zřízením Těšínského knížectví z roku 1573, o kterém napsal několik článků a také jej vydal tiskem s komentářem.³ Společně s Emerichem Němcem vydal poslední část publikace „Listinář Těšínska“, která zachycuje dochované dokumenty týkající se Těšínského knížectví v piastovském období.⁴

V roce 1977 začal Erich Šefčík pracovat ve Slezském muzeu v Opavě jako vedoucí numizmatického oddělení. Větší část jeho prací se v tomto období týkala různých témat z dějin numizmatiky v první řadě Opavského Slezska, ale také Těšínska. Zabýval se hlavně problémem grafických zobrazení na pečetích, mincích a medailích těšínských Piastovců. Zpracoval také v nástinu dějiny těšínského mincovnictví. Jeho práce byly otištěny mezi jinými v „Biuletynie Numizmatycznym“ ve Varšavě a v brněnských „Folia numismatica“. Byl také redaktorem časopisu „Slezský numismatik“, který vycházel v Opavě. V posledních letech se nejvíce zabýval působením padělatelů mincí ve Slezsku.⁵ Tento výzkum, bohužel, nedokončil i přes studium ve Varšavě a Krakově. Připomeňme, že byl zřejmě jediným českým badatelem, který spolupracoval s Těšínem v období výjimečného stavu v Polsku. Jedním z největších problémů tehdy bylo získání souhlasu k překročení hranice, proto jsme si vzájemně psali pozvánky k návštěvě jako „švagři“. V tomto čase i přes problémy s komunikací (a nejen to) udržoval také kontakty s prostředím českých a polských emigrantů ze Slezska žijících v Texasu.⁶

Erich Šefčík se nevěnoval jen otázkám spojeným s dějinami Těšínska, které zpracovával jako pracovník Slezského muzea. Hodně se věnoval muzejní činnosti, publikoval mezi jinými soupisy historických, vexilologických a numizmatických sbírek Slezského muzea. Zpracoval dějiny muzea v letech 1814–1838 a také krátký slovník opavských muzejníků.⁷

Byl spoluautorem mnoha prací týkajících se dějin Opavy a některých okolních obcí, zpracoval nespočet biogramů do Biografického slovníku Slezska a Severní Moravy. Spolupracoval

PhDr. Erich Šefčík

na publikaci *Książęta i księżne Górnego Śląska* (Katowice 1995), kterou vydalo Muzeum Śląskie v Katovicích. Svůj zájem o historii realizoval také v redakční radě časopisu „Vlastivědné listy“ v Opavě a ve „Sborníku vlastivědného muzea v Bruntále“. Čím dál více ho také zajímala historie jeho rodných Kravař a okolí. Zasloužil se o vznik Zámeckého muzea na původním zámku Eichendorffů v Kravařích a od roku 1997 se stal jeho prvním ředitelem. Organizoval kulturní život v regionu, od roku 1992 byl kronikářem města Kravaře. Dlouhá léta byl také členem městské rady. V posledních letech svého života se věnoval publikování vlastních nebo spoluautorských prací, týkajících se historie jeho nejbližšího domova. V časopise „Oberschlesisches Jahrbuch“ napsal mimo jiné článek o památkách spojených s Josefem Eichendorffem v Kravařích a o slavném alchymistovi Michale Sędziwoju, který byl v Kravařích nějaký čas pánem. Publikoval také ve vídeňském genealogickém časopise „Adler“.

Neznamená to ale, že ztratil zájem o Těšínsko. Velmi úzce spolupracoval s Muzeem Těšínska, mimo jiné v letech 1987-1990 a v roce 2001 byl členem redakční rady časopisu Těšínsko, který vydává muzeum. V roce 2002 se zúčastnil mezinárodní konference věnované muzejnictví ve Slezsku a Střední Evropě. Konferenci u příležitosti 200. výročí založení prvního muzea v Těšíně organizovalo Muzeum Śląska Cieszyńskiego a Muzeum Těšínska. Erich Šefčík vystoupil s příspěvkem, který se týkal zakladatelů gymnazijního muzea v Opavě. Tento příspěvek se objevil v následujícím roce ve společném vědeckém sborníku obou muzeí z konference,⁸ jednalo se bohužel o jednu z jeho posledních prací. S nemocemi a zdravotními obtížemi se potýkal celý život. Podlehl neočekávaně těžké nemoci. Zemřel v Opavě dne 15. října roku 2004.

POZNÁMKY

- 1 Základní biografické informace a bibliografie prací viz Lexikon současných českých historiků. Praha 1999, s. 296-297
- 2 Mezi jinými: Pečeti těšínských Piastovců, Ostrava 1982
- 3 Zemské zřízení Těšínského knížectví z konce 16. století, Český Těšín. Muzeum Těšínska, 2001
- 4 Sešity 7 -9, zahrnující léta 1571 – 1625 (Český Těšín 1978, 1981, 1984) byly vydány společně s E. Němcem; sešit 10, zahrnuje léta 1626 – 1652 (Český Těšín 1986), byl vydán již autorsky
- 5 Mezi jinými: Falešné těšínské razby z let 1611 a polský Żywiec, ČSM – B 38, 1989, s. 66 – 75; Pronikání falešné żywiecké mince na Moravu a Slezsko w r. 1611, Numismatické listy 48, Praha 1993, s. 33-38. Srovnej: Numismatické

- listy, 60, 2005, s. 24-25, výběr jeho nejdůležitějších prací týkající se numismatiky (zpracován několika autory)
- 6 Srovnej: The Genesis o Disposition in the Family L. Janaček and A. Herman (The genealogical Study), in: Czech Music in Texas, College Station (Texas) 1987, s. 151-158; České muzejnictví v Texasu, Muzejní a vlastivědná práce 31, 1993, s. 175-177.
- 7 Osobnosti opavských muzeí (biografický slovník), ČSM - B 38, 1989, s. 164-187; Opavské muzejnictví 1814-1984, Opava 1984 (s Vilémem Plačkem).
- 8 Franz Mückusch z Buchbergu, Johann Josef Schössler a Faustin Ens, zakladatelé opavského gymnazijního muzea r. 1814, „Cieszyńskie Studia Muzealne / Těšínský muzejní sborník“ sv. 1, Cieszyn 2003, s. 43-48.

NEKROLOGY (výběr)

Věra Křenovská: Odešel PhDr. Erich Šefčík, Vlastivědné listy 31, 2005, č. 1, s. 41;

Jitka Balatková: Erichu Šefčíkovi na rozloučenou, Archivní časopis 55, 2005, č. 1, s. 55 – 57;

Jan T. Štefan: Vzpomínáme na PhDr. Ericha Šefčíka, Slezský numismatik 7, 2004, s. 14 – 17.

Jan Štefan: PhDr. Erich Šefčík, Numismatické listy, LX, Praha 2005, s. 23

Úprava rukopisu pro časopis Těšínsko

Redakce časopisu Těšínsko přijímá k publikaci články zpracované textovými editory v rozsahu 2 až 16 stran normalizovaného strojopisu, tj. 1800 znaků i s mezerami na 1 straně strojopisu.

Příspěvky se přijímají také v elektronické formě některého z aktuálních formátů Word jako textové soubory obsahující normalizovaný strojopis (bez vložených obrázků a zalomených sloupců).

Data můžete posílat prostřednictvím sítě Internet, ale současně je nezbytné předat nebo zaslat poštou příspěvek souběžně i v tištěné formě. Nevyžádané rukopisy a disky se nevracejí.

PŘI PSÁNÍ TEXTU JE NUTNÉ RESPEKTOVAT NÁSLEDUJÍCÍ PRAVIDLA:

- Klávesu ENTER používejte pouze k oddělení odstavců, nikoli řádků.
- K odsazování prvního řádku odstavce nepoužívejte klávesu TAB, ani několik úhozů mezeríkem.
- Vyvarujte se zdvojených mezer.
- Text nijak složitě neformátujte, tzn. necentrujte titulky, neměňte velikost písma, vypněte dělení slov. Musí být vypnuty všechny funkce pro automatické odrážky a číslování, ohraničování, stínování, sloupce, mezery před odstavcem nebo za ním, dále funkce pro poznámky pod čarou, hypertextové a křížové odkazy, vkládání elektronických adres.
- Tabulky se přijímají výhradně ve formátu MS Excel nebo jako prostý text s tabulátorovým členěním.
- V žádném případě ne vkládejte do textu obrázky, dodejte je zvlášť uložené v nějakém grafickém souboru (EPS, JPG, TIFF, minimální rozlišení 250 dpi) nebo raději v klasické „papírové“ podobě.
- Součástí je poznámkový aparát umístěný až za vlastním textem, nikoliv umístěný poznámkový aparát pod čarou. V hlavním textu jsou poznámky označené číslem (horním indexem) bez závorek. Písmo u poznámek na konci textu je výchozí - jako v hlavním textu, řádkování také, zarovnání je doleva, poznámky jsou číselně řazeny.
- Poznámka u knihy obsahuje: příjemní, jméno, název knihy, místo vydání s rokem vydání, číslo strany, na které je odkaz (vzor: Müller, Karel: Pečeti a znaky obcí českého Těšínska. Český Těšín 1997, s. 13 – 14.).
- Poznámka u časopisu obsahuje: příjmení, jméno, název článku, název časopisu, ročník časopisu, rok vydání, číslo časopisu a číslo strany, na které je odkaz. (vzor: Al Saheb, Jan: K počátkům farnosti na Borové. Těšínsko, 47, 2004, č. 2, s. 3.)

POUŽÍVEJTE POVINNÉ ARCHIVNÍ ZKRATKY VYCHÁZEJÍCÍ Z ÚŘEDNÍCH NÁZVŮ:

ZA = Zemský archiv v Opavě

MZA = Moravský zemský archiv v Brně

NA = Národní archiv v Praze

SOA = Státní oblastní archiv (např. SOA v Třeboni)

SOKA = Státní okresní archiv (např. SOKA Karviná)

VZOR PRO POZNÁMKY:

- 1 Müller, Karel: Pečeti a znaky obcí českého Těšínska. Český Těšín 1997, s. 13 – 14.
- 2 Moravský zemský archiv v Brně, G 2 – Nová sbírka, sign. 696/8.
- 3 Tamtéž, sign. 696/8b.
- 4 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc (dále jen ACO), kniha č. 147, pag. 541-542, tamtéž, fond ÚRAS, inv. č. 8950, sign. E 14/8-1, č. k. 1140.
- 5 Winter, Eduard: Josefismus a jeho dějiny. Praha 1945, s. 134, srovnej: Zlámál, Bohumil: Příručka českých církevních dějin VIII. Praha 1971, s. 80, poznámka č. 2, Medek, Václav: Cesta české a moravské církve staletími. Praha 1982, s. 270, Melmuková, Eva: Patent zvaný toleranční. Praha 1999, s. 22, volněji také Kadlec, Jaroslav: Přehled českých církevních dějin. Praha 1991, s. 166.
- 6 Šopák, Pavel: Radnice ve Slezské Ostravě. Vlastivědné listy 21, 1995, č. 1, s. 20; Šerka, Josef: Historie výstavby Nové radnice v Moravské Ostravě. In: Ostrava 18. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, Ostrava 1997, s. 266.

VZOR PRO WWW DOKUMENTY:

Státní technická knihovna. Koordinační pracoviště pro PSH, Polytechnický strukturovaný heslář. [WWW dokument]
<http://olc2.feld.cvut.cz/psh/psh.html> (stav k 6. 11. 2000)

Muzea Těšínska se představují

Muzeum Gustava
Pobočka Muzea

Morcinka ve Skočově
Těšínského Slezska v Těšíně

Muzejní tradice sahají ve Skočově k počátkům 20. století. První soukromé „Muzeum Beskidzkie“ bylo otevřeno v prostorách skočovského zámku v roce 1913. V muzeu byly shromážděny přírodní, archeologické a geologické sbírky. S ohledem na nedostatek místa a zničení části exponátů v období 1. světové války bylo muzeum v roce 1918 uzavřeno. Některé exponáty byly prodány, jiné převezeny do Muzea v Těšíně. V červenci 1964 bylo ve vile na ulici Lešnej 2 otevřeno muzeum, věnované životu a dílu spisovatele Gustava Morcinka, který ve Skočově působil od roku 1919. Byly zpřístupněny obytné prostory, knihovna, četné předměty z Morcinkovy pozůstatosti i strojopisy autorových děl a jeho korespondence. Muzeum vedla paní Valerie Kuglin, pod metodickým dohledem Muzea v Těšíně. Po smrti paní Kuglin v roce 1974 však bylo muzeum uzavřeno, část zařízení i památek po spisovateli byla předána do těšínského muzea. Na základě rozhodnutí bílského vojvody bylo muzeum věnované Gustavu Morcinkovi opětovně zřízeno v roce 1982, otevřeno bylo 20. prosince 1986 po dokončení celkové rekonstrukce historického objektu domu na ulici Fabrycznej 5 ve Skočově. Rokovou fasádu získal dům v roce 1793, sklepení však pocházejí již ze 14. století.

Právě sklepení domu jsou místem části stálé expozice představující nejstarší dějiny Těšínska – od doby kamenné po raný středověk. Zvláštní pozornost je věnována hradišti ve vsi Międzyzyswiec ze 7. až 9. století, které je považováno za předchůdce pozdějšího městečka Skočova. Část archeologických exponátů pochází ze sbírek Karla Prauseho. Prostory tří sálů v přízemí domu jsou věnovány Gustavu Morcinkovi, většina prezentovaných fotografií a dokumentů pochází z původního Morcinkova muzea. V bývalé zámecké kapli byla vytvořena spisovatelova pracovna, najdeme zde jeho pracovní stůl, psací stroj i knihovnu. Ve vstupním sále domu najdeme expozici věnovanou historii města Skočova včetně vzácných archiválií z doby vlády těšínských Piastovců, knížecí i městské dokumenty, mince z původní těšínské knížecí mincovny ve Skočově, vzácné mapy a plány. Celé první patro domu je věnováno prezentaci těšínských řemesel, zejména těch oborů, které se v oblasti mezi Těšínem a Skočovem v minulosti dobře rozvíjely (hrnčířství, perníkářství, kloboučnictví, zlatnictví, hodinářství aj.). Najdeme zde nejen výrobky řemeslníků, ale také cechovní doklady, prapory apod. Oblíbenou atrakcí muzea je i hasičská stříkačka, tzv. damfula, z roku 1907, kterou si návštěvníci mohou prohlédnout v zahradě muzea.

Text a foto: Wiesław Kuś

Muzeum im. Gustawa Morcinka w Skoczowie

Pobočka Muzea Śląska Cieszyńskiego v Těšíně

ul. Fabryczna 5, 43 - 430 Skoczów, tel./fax: (033) 8532913

Otevírací doba: pondělí: zavřeno, úterý, čtvrtek, pátek: 9.00 – 15.00 h, středa: 9.00 – 17.00 h, sobota, neděle: 10.00 – 14.00 h

BESKYDSKÁ STAVEBNÍ

akciová společnost Třinec

Firma BESKYDSKÁ STAVEBNÍ, a.s.
se zabývá realizací pozemních staveb v moravskoslezském regionu.
Typickými stavbami jsou novostavby, rekonstrukce,
nástavby a vestavby pozemních objektů.

BESKYDSKÁ STAVEBNÍ, a.s. realizovala druhou etapu
výstavby Archeoparku v Chotěbuzi-Podoboře.
Tento projekt byl postaven za finanční podpory EU.

Základní údaje společnosti BESKYDSKÁ STAVEBNÍ, A.S.

Obchodní jméno:	Beskydská stavební, a.s.
Sídlo společnosti:	Třinec, Frýdecká 225, PSČ 739 61
IČO:	45193509
DIČ:	CZ45193509
Adresa:	Frýdecká 225, 739 61 Třinec
Telefon:	558 325 141 - ústředna
Ředitel společnosti:	Ing. Jiří Dohnal
Telefon:	558 325 160
Fax:	558 325 141
E-mail:	info@bstav.cz

